

„ezer becsapott nyűszító angyal sír élém tilalmat”

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
IX. ÉVFOLYAM 1998. 17. (271.) SZÁM — SZEPTEMBER 10.

ára 1500 lej

KIRÁLY LÁSZLÓ

Vallomás

(A Leveleskönyvből)

ha megkérdeztél volna és
beleegyeztem volna
most egy büntetőszázad ÉN
ENGEM kötélre vonna

jövendőm riasztva mutogatna
hősvéres zászló szablya múlt
felhőt cirmoló lila macska
Szélbebokázó Nyakanyúlt

kis házi isten főtéri pojác
ki- meg- fel- és eloldatlanul
kéthazájú Homér rettentő Horác
ahogy a nyelv vers-lenmi tanul

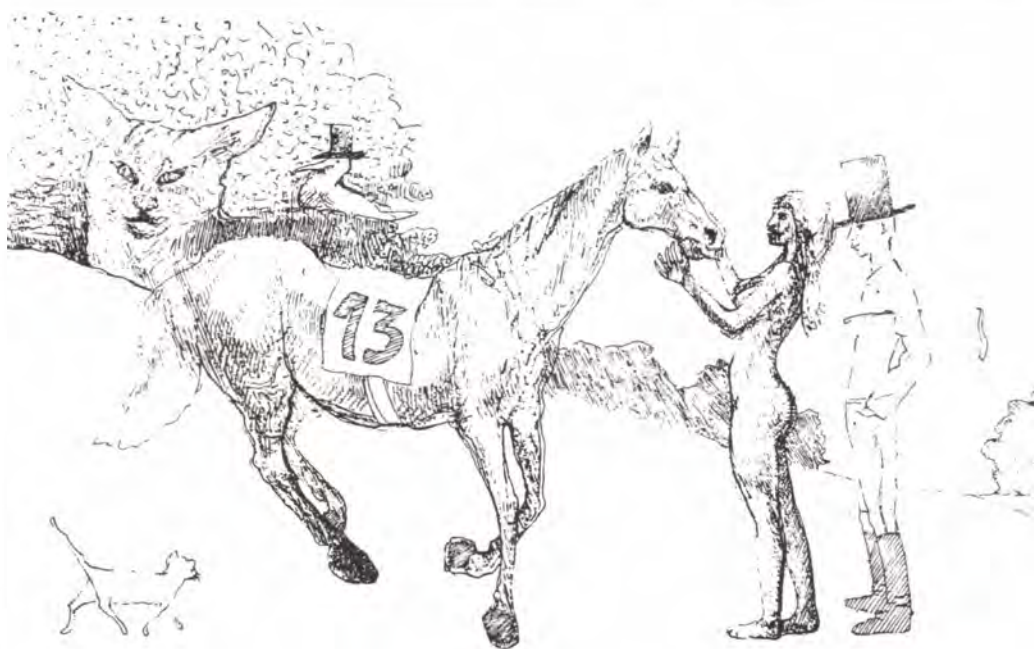
megkövetem s ő setét haraggal
elfeketedve hallgat
ezer becsapott nyűszító angyal
sír élém tilalmat

álnokul marasztal sóhaj
örül hogy itt hagyhatott
hol gondolat szüli a tolvajt
tolvaj a gondolatot

nincs menekvés nyugat-keletre
mellé nem már csak ellen állhatsz
fémmel emészt el égi ketrec
poéta rossz pap Ígevonó állat

de megkérdezhetesz volna még
és megszökhettünk volna
a lehetetlen sosem elég
dicsőségbe tiporva

mint régi balga költemény
babérlobogós várrom
szerelmed mágia s élek én
két kezem mind a három

Kó Pál rajzai

- Jancsó Miklós: A vendég
- Fülöp Miklós: Talpra Onion
- Gittai István versei
- K. Jakab Antal:
a Bánffy-trilógia ismertetése
- Molnár Bodrogi Enikő
Jósika Miklósról
- Terényi Ede mikroesszéje
- SERÉNY MÚMIA:
- Vörös István versei
- Váradi Izabella-Éva:
Az Óda mellékdalai
- Nichita Stănescu versei

LÁSZLÓFFY ALADÁR

A felleg egyik fele

(ötven éve hunyt el Markovits Rodion)

Közelkép madártávlatú politikummal. A lét mint egzisztenciális élmény csak a mindentudókban, mindig-gondolkodókban jelenik meg ilyen egyszerűen és egyszerűen. Bölcs felszínekként kötözködő léha mélység. Homokóra, mely emberi mozdulattal elhever a csoportkép, csatajelenetek, nagy óstáncok előterében és azzal bosszantja őket, hogy megáll-az-időt játszik. Így, ahogy Markovits Rodion, aki a káoszban is oly könnyen megtalálja az etikumot, ahogy abban a merőkanálnyi laskában, láger-vacsorában a két szem mazsolát. "Szépen szalutált a kedves nővérem, aki kellemetesen kérdezte tőle, hogy mibe tegye neki a laskát? Odatartotta a pokrócot, mondta, mutatta, hogy csak tegye rá bátran a szőrös pokrócra. A kedves nővér buktatott neki egy nagy kanállal... De most megint moz-

>>>>> folytatás a 2. oldalon

OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!

A postai lapterjesztő nyilvántartásában a HELIKON katalógus-száma 3012
Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKON-t

17

A felleg egyik fele

>>>>> folytatás az 1. oldalról

gás kerekedett. Feltűzött szuronyú katonacsapat jött. Előbb motozás lesz, aztán felülnek a vonatra. Mindenki adja oda jószántából a revolverét, a fényképező gépet, töltényét, utolsó alkalom. Akinél még ezután is találunk, az baj. Látcsöveket is be kell adni. Nagy lepedőket terítettek ki, abba kellett beledobni... Azt hitte, az egész számárság. Kínél van itt még revolver? Meg fényképezőgép? Tévedett. A lepedőkben óriási garmadába gyűlt a fényképezőgép, meg a tábori látcső, meg a revolver. Meg töltények. Amellett egy kis csapat tanácskozott mellette, hogy egy revolvert meg kellene menteni... Azt már hallotta, hogy valaki meghal a kardjáért. Ez is csak szimbólum lehet. De milyen szimbólum a revolver?...

Markovits Rodion főműve, A SZIBÉRIAI GARNIZON azzal a természetes lendülettel emelkedett rögtön az időpont hullámhegyére, ahogy a világirodalom építi önmagát: művenként-sejtenként, de ahol, akinél a százazredik, a milliomodik sejt van, azé egy új rajzolat záróköve. Az első világháborút követő emlékező (többé-kevésbé irodalom) özönben, elsősorban a *Nyugaton a helyzet változatlan* és ez a "riportregény" bizonyult annak. A Nagy Háborúnak becézett földindulás következményeinek elemzésével és elfelejtésével egyforma intenzitással bíbelődő "huszas évek" hálás volt mindenért, ami dokumentum felvételnek számított vagy hatott, s mindenért, ami a stilizálás, a fikció irányába megszaladt csavarok közül szivárgott. Ennek piacán milyen fontos premissza, hogy "a lényeges különbségeket a bölcs emberi elme fundálja ki", ezért is "a száműzöttek nem a természet örök törvényeinek, hanem a cár törvényeinek" teremtményei Szibériában. És "mi tesszük a határra az oszlopokat, és mi írjuk fel az egyik oldalra, hogy Európa, a másik oldalra pedig, hogy Ázsia". Markovitsnál soha nem bombasztikusan, annál vérlázítóbban kerül a sajnos egyszerre tragikus és pittoreszk látványok előterébe az egészet átélő emberi tényészet üzenete.

A szibériai garnizon — film: szó-film, nyelvi snittek bonyolult, mégis áttekinthető, koherens egymásutánja; lineárisabb mesélés nem is sejtethette, ábrázolhatta volna az afféle stupidan filozofikus mélyseégeket, melyek ott estek meg, egymás felé, parancsra, szuronnal forduló emberekkel, ahol "a felleg fele Ázsiában van"... Persze a fellegnek könnyű, de már a jelkép is fennakad egy-egy képtelen emberi helyzet határán: minek jelképe lehet (ott, ahol már se szabadság, se kenyér, se játékszabály nincs) a revolver? Mindené. Ez a jelkép kezelhető úgy is, mint az egész lefutása, levezetése. Azé, ami jött.

Tehát minek? A revolver, revolverezés, revolverezni... jelképe és garanciája. Annak. Ez már nem az Anyegini párbajkódex kora. Gulágok, malenkirobotok, deportálások, egy világháborúval odébb tetőző

rémseégeinek nyitánya zeng a nagyzenekari árokból, miközben a lövészárkokból aknaszó felel. A revolver igenis szimbólummá nőtte ki magát. A tarkólövésé. Az önzés s az önvédelem licencia poéticáinak, elképesztő új túlélési stratégiáknak jelképe. A kardok, török, gyilkok, stileták, handzsárok többezeréves kardala után a löfegyverekének. Strogoff Mihály szemvilágára még egy felizzított pengével törnek valahol ugyanitt Szibériában. Ez a menet, vonulás, seregszemle, ámulatos garnizoné, mely Rejtő ironikus helyőrségeinek és kedélytelenül konkrét tragédiájának családfáján jelenti a "nagy elődöt" —, ez a menet már a puska, a pisztoly, a colt, a mauzer, a por és lőpor purgatóriuma jegyében kelt át tűzön és vízen. Ázsia fojtó folyamközein, messzeség-mezopotámiáin. Az alig elkezdődött vagonvilágban, mely ugyancsak nem tudta még magáról, hogy mit vezet be. Ez a vagonvilág már a "negyven ló — száznegyven deportált" apokalipszisának előjátékát jelenti. Markovits Rodion

kifinomult "kamerakezelésén" teoretikusok s a szöveg más fontoskodói kötettség matathatnának. Nincs megközelíthetlenebb árnyalat annál a fájdalomnál, mely egy egész kultúra nevében rohan bele megállíthatatlanul valami rémség alagútorkába. Aztán a lelki romeltakarításba.

Mégis milyen könnyű hozzáférni egyetlen egyszerű mély lélegzettel.

"Végre...."

Egy kanyarodónál végre előtűnt az oszlop, fehérén és szimplán meredt feljük egy dombtetőn a pálya mellett...

A vonat fűtyült, búcsúzott Európától, búcsúzott a párizsi Eiffel-toronytól, a kölni dómtól, a milánói Scálától, Torquema-

dától és Dantétól, Ibsentől és Rainer Maria Rilketől, a régi prágai zsidótemetőtől és a British-Muzeumtól és a káposztásmegyeri löversenyektől és az Abbázia-kávéházától és a fürge rikkancsoktól és a hétéves háborútól és Bizáncától és Wagner Richárdtól és Löwe Dinnye Mihálytól és a Corvina-kódexektől és Horatius Flaccustól és a márciusi fekete söröztől...

Meredt szemekkel nézték, hogy közeledik a végzetes oszlop és már kivethették a felírást rajta, fekete betűket a fehér oszlopon: EURÓPA...

Elsiklott a vonat az oszlop előtt és visszaneztek rá és akkor már a túloldalát látták, amelyen ugyancsak fekete betűs írás volt olvasható: ÁZSIA...

Ez a mágikus mondattehermentés csak arra kíván tekintettel lenni, amit ennek az érdes realizmusnak bölcsességgel átítatott gyöngéd fölényessége megenged efféle kemény történetek előadása során. Markovits prózájának utóíze, összhatása az, hogy minden emberi lényben, öntudatlanul és önkéntelenül is ugyanaz az egész, a teljes világ hurcolja, alázza, irgalmazza, fogalmazza újra és végig önmagát, önmagával egyezkedik, szerződik árjegyzékeken, behívócédulákon, napiparancsokban, békeszerződésekben és marhapaszuszusokban, önmagával néz farkasszemet képtárakban és a kártya zsebpánoptikumában összeállt alsó-felső-király-ászokon vagy szibériai garnizonokban. Így válik Markovits a modern próza egyik kiemelkedő poétájává; a mesélés mackós csodadoktora a szöveg-fineszerekre nyafogóan fogékony jelenünkben mégis elfeledett, legjobb esetben: érdemeihez képest elhanyagolt óriás.

Pedig mennyi minden miatt kellene újraértékelni, benne, általa is, az Ázsiáink ázsióját, újfogalmazni (ha még vannak) legbensőbb Anyeginjeink párbajkódexeit. Az emberiség egy része, legjobb tudásunk, naponta megerősödő tudomásunk szerint testi-lelki Szibériákban lakozik. Tenyészik. Garnizonként őrzi önmagát. Markovits Rodion költői kiáltványa, expresszionista, egzisztencialista látletele is végső soron egy átél, elviselt Barguzin nevében, ezen próbált változtatni. "A felleg fele Ázsiában van és a lepke is átrepül a bokor ázsiai oldaláról Európába..."

Irdatlan méretű a tragikum; irdatlan a hozzávaló metafora is. De persze sehol a pátosz. Csak tárgyilagosan. "Azt kérde Musztafimoff, látod a különbséget Szibéria és Európa között? — Mond meg neki, hogy nem látom. Mi különbség van?... — Azt mondja Musztafimoff, hogy itt nincsenek kerítések a kertek körül... — Kérdezd meg tőle, hogy nem olvasta-e Rousseaut?...". Lelkünk szabadon bármikor elmehet, eljárhat tanulmányútra, hadifogságba — bármilyen messze. Csak bírja szöveggel a tanulságot. "Egész Európában legjobban a kerítések ragadták meg a figyelmét... milyen éleselméjű ez a Musztafimoff... fontosabbnak tartja a kerítéseket a párizsi nagy operánál...Intelligens ember..."

JANCSÓ MIKLÓS

A vendég

Színhely: egy erdélyi magyar színház főügyelői irodája. Valamikor 89 előtt, itt, ebben a helyiségben éjszakáztak színészek és nem színészek. Ekkor ugyanis, bizonyos politikai ünnepeken — augusztus 23-án, december 1-én, november 7-én a Rendszer úgynevezett dupla őrséget rendelt minden állami intézményhez, nehogy addig, amíg a dolgozók önfeláldozóan ünnepelnek, osztályidegen elemek ellopják a gyárakat, üzemeiket és színházakat. De hát nem lopták el a színházat osztályidegen elemek, talán mert jól virrasztottak ünnep-éjszakákon ebben a szobáskában a színházi alkalmazottak. A szín sarkában horpadtan szerénykedik egy jobb napokat és álmos színészeket látott vinilinnel behúzott dívány.

Szereplők: Művészeti Titkár (egyszerűség kedvéért: Titkár)

Karinthy Frigyes

Időpont: Valamikor 1990 után.

A Titkár egyedül van az irodahelyiségben. Késő este van. Titkár sóhajt egy hatalmasat, megnézi az óráját, majd felemeli a telefonkagylót, tárcsáz.

Titkár: Szervusz édes, én vagyok... Csak azért hívlak: ne nyugtalankodj, valószínűleg az egész éjszakát itt kell töltenem. Várom a vendégrendezőt... Lehet, igazad van s a reggeli gyorsan jön, de jöhet kiskocsival is, úgyhogy én mindenképpen itt kell legyek, nélkülem nem boldogul... Dehogy, ez egy szerény vendégrendező, ezért nem kellett mikrobust küldeni, ez fel tud kapszkodni a vonatra is... (nevet) Volt egyszer egy külföldi vendégrendezőnk, aki tulajdonképpen nem is lett nekünk igazán vendégrendezőnk, ez azt mondta, csak akkor jön a színházunkhoz dolgozni, ha lesz külön repülőterünk, mert ő csak repülőgéppel szokott utazni, mert a vonat neki fűtül, az autó rázza stb. Az igazgató elintézte a minisztériummal a színházi röpteret, de a város házána a tornyát nem tudta lebontatni, a vendégrendező ugyanis toronyallergiás volt, amióta nekirepült fiatalokában egy világítótornynak..., jó, nem beszélek annyit... Nem, édes, nem fogok unatkozni, a Művészetről írok majd itt az éj magányában. Mert a művészetet mások csinálják, de az okosak írják róla. Színház-történeti kutatásaim eredményeként bátran mondhatom: öt művészeti tanulmány felér egy be nem mutatott előadással, nyolc Nyilatkozat a művészet rejtelméről reális képet fest más színházak dilettantizmusáról, egy színházi szakkönyv lefedez egy elszúrt színházi évadot, húsz fényképes nyilatkozat kétségtelenné teszi, hogy csak én értek a színházhoz, anélkül, hogy csinálnék is valamit érte. (szünet) Jó, nem beszélek annyit. (újra nevet) Azért mondom mindezt telefonon neked, édes, mert egyrészt a telefonszám-

lát a színház fizeti, másrészt van bennem még jóérzés és szégyellem előtted a művészi blöffjeimet. Ha te rámnézel a te tiszta, értelmes tekintetteddel — jön, hogy elszégyelljem magam. De aztán a fizetésnapon megnyugszom, mert az állam annyit fizet, amennyire értékeli a munkámat. És ha az állam értékeli, én ugyan minek hepciáskodjak? Te, lehet nem fesszem le az éjjel, az utóbbi időben rémesekeket álmodom. Férfiakkal. Nem, szívem, nem erotikus álom volt férfiakkal, dehogy, nem vagyok én még annyira modern, azt álmodtam, hogy egy rakás férfi jött a színházhoz és kitüntettek engem. A Münchhausen báró-kultúrrendjellel. A nagy kereszttel. (szünet) Belealudtál, amíg beszéltem? Majdnem? Na jó, akkor pihenj, édes. (leteszi a telefonkagylót, sóhajt újra egy nagyot és fontosat, majd leheveredik a vinilin díványra. Leoltja a lámpát. A szín elsötétül. Furcsa zene hallatszik. Az iroda ajtaja halkán, sejtelmesen megnyílik, belép Karinthy Frigyes)

Karinthy: (becsukja az iroda ajtaját) Jó estét, barátom.

Titkár: (felül) Jó estét kívánok. Bocsáson meg, rendező úr, hogy elbóbiskoltam, (ünnepélyesen feláll) színházunk nevében szeretettel üdvözlöm önt, a híres embert, aki eljött ide miközénk, és akinek jelenléte pezsgőtablettaként hat művészi életünk állóvizében. Mondhatnám még...

Karinthy: Hadd el, fiam. Velünk már nem kell udvariaskodni, mi már túl vagyunk az efféléken.

Titkár: (elbizonytalanodik) Ezt... nem egészen értem.

Karinthy: (mintegy magyarázatképpen, egyszerűen, ahogy csak az igazán nagy emberek tudnak viselkedni) Karinthy Frigyes vagyok.

Titkár: (okosan) Aha. (szünet) Furcsa névazonosság a nagy humoristával, aki, ha jól emlékszem, nemrég hunyt el.

Karinthy: Én vagyok az a humorista, barátom. A másvilágról jöttem el ide hozzád látogatóba.

Titkár: (okosan) Aha. (szünet) Mikor tetszett meghalni?

Karinthy: Sok éve halott vagyok, fiam. Nagyon sok éve...

Titkár: Őszinte részvétem. Ha még érvényes a részvétnyilvánítás annyi sok év után. (szünet) Tessék megvigasztalódní, mert ilyen az élet... Illetve — ilyen a halál. (elhallgat) Ha nem vagyok túl kíváncsi: minek köszönhetem ezt a mindennapi, helyesebben: ezt a nem minden éjszakai látogatást?

Karinthy: Tulajdonképpen... de ül csak vissza oda a kerevetre, fiam, én is leülök melléd, ülj már le, mondom, nekem ne mind ugrálj fel-le, nem vagyok én a te főnököd. (Titkár gyorsan leül)

Titkár: (zavarban) Tessék csak nyugodtan tegezni engem.

Karinthy: Azt teszem, fiam.

Titkár: Mintha az édesapám lenne...

Karinthy: Na, ez túlzás. Az apaság. (szünet) Azért jöttem, hogy figyelmeztesselek titeket: mi is vagyunk még a köny-

vespolcokon, bár nagyon elhanyagoltok bennünket.

Titkár: Ezt hogy tetszik érteni? Ezt a bennünket? A Karinthy családra tetszik gondolni?

Karinthy: Nem, fiam. A magyar klasszikusokról beszélek. Akikkel ti már nem is törődtek. (megnézi az óráját) De nem akarok az időmből sokat rád pazarolni. Sietek vissza abba a másik világba.

Titkár: Ahonnét utazó még nem utazott vissza.

Karinthy: (szíve helyéhez kap) Ne, fiam! Ne! Ha idézel, idézz pontosan. Ha plagizálsz, úgyszintén. Mondjam el neked a Hamlet-idézetet? János fordításában?

*Ki hordaná e terheket
Izzadva, nyögve élte fáradalmin
Ha rettegésünk egy halál utáni
Valamitől — a nem ismert tartomány,
Melyből nem tért meg utazó — le nem
lohasztja kedvünk — satöbbi.
De hagyjuk.*

Titkár: (mereven, kultúrájában megbántva) Talán világosabban tetszene kifejezni a tisztelt látogatás célját.

Karinthy: Mondom, fiam, csak ne légy türelmetlen. Egy fél órácskát szántam rád, aztán megyek vissza, vár Zsiga és Kálmán.

Titkár: Kicsodák várják kegyelmedet? Zsiga és...

Karinthy: Móricz Zsiga és Mikszáth. Ma velük tarokkozok. Nem szeretik ha késsek. Bár végső esetben ott van nekik Jókai, ő is be-be szokott ülni a partiba.

Titkár: (udvariasan) Hogy szolgál Jókai úr egészsége?

Karinthy: Köszöni, megvan. Érzékeny, még mindig. Ezt még halála után sem tudta levetni. Te, ha nagyritkán játsszátok Jókait, nem ártana őt megkonzultálni. Nem kell lenézni az öregeket, amiért meghaltak. Jókai sokat tud nektek segíteni.

Titkár: (fölnyenes mosollyal) Igen ám, de hol keressük, mondjuk olvasópróbán, Jókait, Móriczt, Illyés Gyulát?

Karinthy: A könyvekben keressétek, fiam. Ott vannak, ott vagyunk nektek a könyvek papírlapjain, ott élünk mi igazán. Csak ki kell minket olvasni. Nem árt néha ránk figyelni, fiam. Arra, hogy mit írunk.

Titkár: Ne tessék sértésnek venni, Karinthy bátyám, de a mi generációnk — a művészgenerációról beszélek — értékcentrikus generáció. Mi nem vagyunk elfoglaltak saját klasszikusainkkal szemben — már meg se tessék haragudni. Az még nem érdem, hogy valaki magyar klasszikus. Ha majd a magyar klasszikusokat a nagyvilágban is játsszák, akkor esetleg mi is... De addig?

Karinthy: Igazad van, fiam. Elvégre a németek és az angolok dolga, hogy miniket felfedezzenek. Bár nem akarlak megbántani titeket, de minden nemzet a saját nemzeti művészetét igényli és fejleszti. Az orosz attól izgalmas, hogy orosz — és attól

>>>>> folytatás a 4. oldalon

>>>>> folytatás a 3. oldalról

világirodalom Dosztojevszkij, hogy a lelke is orosz, nemcsak a neve. Ez adja a világirodalom ezerszínűségét, a kis és nagy nemzetek irodalma, a művészete. Ti, magyar művészek...

Titkár: (félbeszakítja) Kedves Karinthy úr, tessék elhinni, mi mindent megtettünk, hogy játsszuk önöket. 89 előtt sem volt könnyű nekünk, ahogy azt onnan letről gondolni tetszik. Mert azt például nem tetszik tudni, hogy mi színház, városi munkát is kellett végezzünk, separtük a parkban a faleveleket, meg szedtük a kukoricát a földekről, pedig mi színház vagyunk és nem mezőgazdaság. És azt is tessék megmondani Petőfi Sándor úrnak, hogy én szavaltam őt egy román inasiskolában, magyarul, a Nép nevében szavaltam el, de kihagytam a verset, alig négy sort mondtam el belőle, igen, ezt vállalom az utókor és a más világ előtt is, de olyan sikerem volt, mint egyetlen román színésznek sem, akik pedig Eminescu harmadik és negyedik levelét mondták el az inasoknak, ebédidőben, az egészet, leves helyett.

Mert rostálni kell a kultúrát, tessék elhinni, alkalmazkodva a környezethez, időnként persze, mert van egy régi színházi mondás: el nem játszott színdarab meg sem bukhat. Úgyhogy tessék hálásnak lenni nekünk ott lenn, hogy nem buktak meg itt fenn nekünk maguk, klasszikusaink.

Karinthy: Van igazságod fiam. Talán jobb is, hogy békén hagytok minket. Mondta is tegnap nekem Hunyady: Látod, nekem volt igazam, én nem csak írtam, mint ti, én éltem is. Ideges lett erre Móricz, ő szegény kicsit az utókorra pislogott írás közben, agyon is dolgozta magát... meg Gárdonyi. Sokan vagyunk ott lenn (szomorúan). Azt hiszem, kár volt fáradozni... Molnár Feri is azt mondta...

Titkár: (felháborodva) Neki sem tetszik, amit mi itt fenn csinálunk ötóle?

Karinthy: Nem kérdeztem meg, nem akartam felbosszantani. Tudod, az utóbbi évtizedekben kissé ingerlékeny. Mióta megtudta, hogy át-meg átigazítják a színdarabjait...

Titkár: Mi csak jót akarunk, tessék elhinni. Most már baj az is, ha játsszuk a magyar klasszikusokat, kicsit kijavítva ugyan, de játsszuk azokat, aztán baj az is, ha nem játsszuk őket... Annyit tetszik okvetetlenkedni, kedves Karinthy bátyám, mintha élni tetszene. Csak az élő szerzők okoskodnak annyit. Tualjdönképpen akkor most mit tetszik akarni?

Karinthy: Jó, hogy mondod, fiam. Látod, a meszesedés... Persze, hogy persze. Azért jöttem, hogy figyelmeztesselek: unalmasak vagytok, fiam.

Titkár: Én vagyok unalmas?

Karinthy: Az előadásaitok unalmasak. Nem mindig, no. Tudod, fiam, a néző olyan, mint a szépasszony: ha elunja, amit be akarnak neki adni, feláll és elmegy. Elmegy oda, ahol olyasmit kap, ami iránt érdeklődik. Ez a nehéz a művészetben,

olyat kell kitalálni, ami iránt sokan érdeklődnek.

Titkár: Bocsánat, de — kit érdekel a néző?

Karinthy: Hát ti kiknek játszatok?

Titkár: Jó, jó, a nézőnek játszunk, persze, nekik játszunk, de miértünk van a néző, nem mi vagyunk őértük, az ízlésükért, hogy lealacsonyodjunk hozzájuk. Végül is: ki a néző?

Karinthy: Én vagyok a néző. Én vagyok az olvasó is, ha éppen nem írok.

Titkár: Hogy is magyarázzam, hogy meg tessék érteni? Ma már a színdarabszöveg kevés. Minket színdarab az érdekel: mi van a szövegen túl? Mi van mögötte? Esetleg oldalt, vagy a háta mögött?

Karinthy: No, ha ezt tudom, nem ügyelek a fogalmazásra. Ha ti úgyis felülfogalmaztok engem. Petőfit is meghúztad, te mondtad.

Titkár: Az rég volt. De ma? És különben se tessék érzékenykedni, ha művészeti vita folyik. Mi átmentjük azt, ami izgalmas még ma is önköböl.

Karinthy: Ki az a mi, akik átmentenek minket?

Titkár: A korigény, Karinthy úr. Amit a mai színházlátás képvisel. Amit viszont mi képviselünk.

Karinthy: Ti tudjátok, fiam. (sóhajt) Szegény Jenő, mennyit kínlódott a formával... A néma levente verseivel...

Titkár: Hiába, Karinthy úr, az idő eltelt önök felett is. Abban viszont igaza van Karinthy úrnak — néha unalmasak vagyunk. Nem mi, a kor unalmas, amit mi megfogalmazunk. (szünet) De akkor is szép, amit mondani akarunk. Néha tartalmas is. Főleg deheroizáló és ez által fel-emelő. Talán nem vagyunk egészen tökéletesek még, de ki tökéletes? (leereszkedően) Ne tessék ránk haragudni, Karinthy úr, és ha vissza tetszik menni, tessék szíves átadni tiszteletteljes üdvözlömet Móricz Zsiga bátyámnak. Belőle államvizsgáztam.

Karinthy: Büszke lesz Zsiga, ha ezt elmondom neki.

Titkár: És minden más kollégát tiszteletteljesen üdvözlök és hódolatomat tessék tolmácsolni nekik. (óvatosan körülnéz, nincs-e egy író a közelben) Apopó: nem tetszik tudni ott lenn egy jó kiadót? Itt fenn elég komplikált a könyvkiadás. Volna ugyanis egy-két írásom, tanulmányom a színházról, eszmefuttatások, gondolatok és hasonlók.

Karinthy: Színdarabod nincs?

Titkár: Pillanatnyilag nincs, de ha van ott lenn igény rá, lesz. Egy-két hét alatt összeütöm a dolgot. Mi a menő téma ott lenn?

Karinthy: Nem is tudom így hirtelenjében. Mi ugyanis már túl vagyunk minden emberi érzésen, ideákon. Mindenben, ami nemes, szép, jó...

Titkár: Mi is túl vagyunk ezeken, Karinthy úr.

Karinthy: De mi másképpen vagyunk túl, mint ti. Mindegy, azért szólok Révainak érdeklődésben. Szimpatikus vagy ne-

kem, fiam.

Titkár: Köszönöm. És tessék majd először is írni a könyvemhez, jó? (félre) Egy művész manapság nagyon kell helyezkedjen. Bevonom a buliba Karinthyt, abból csak jó jön ki. Úgy látszik, az igazi érvénysüléshez még a túlvilágról is kellenek a kapcsolatok. Kell a húzónév.

Karinthy: (miközben feláll) Na, szervusz.

Titkár: Viszontlátásra.

Karinthy: Vajon ti is odakerültök, ahol mi vagyunk?

Titkár: Ha ott lenn is az érdek számítanak, akkor oda. Pláne, ha érdemeinket megtoldjuk egy kis ügyességgel.

Karinthy: No, ennek örülök, fiam. De lehet, addig mi elköltözzünk valahová máshova.

Titkár: Igen? Le tetszik nézni minket? (dühösen) Na idefigyelj, Karinthy apó, játsszanak titeket ócska műkedvelők, olvassanak titeket kába szajhák, én nem bajlódok veletek, ti porosok.

Karinthy: Szervusz, fiam. (kilép az ajtón, becsapja maga után. Az ajtócsapásra a Titkár megebred, felkapcsolja a villanyt. Az irodában csend van.)

Titkár: Rémes álmom volt... Azaz-hogy... (körülnéz) Frigyes, itt vagy még? (semmi válasz) Istenem, mit jelent ez az álom? Mit jelenthet majd 2000-ben egy színházi embernek magyar klasszikussal álmodni? (tűnődik) Netán provincializmust? Vagy a lelkiismeretébredéz? Esetleg sokat vacsoráztam?... Eh, az ördög vigye, ezek a repertoárgondok teljesen meghülyítene... Nem elég, hogy a nézők is beleszólnak, mit játszunk nekik, most még a halottak is okoskodnak. Milyen műsortervert csináljak, hogy mindenkinek jó legyen? Hogy a túlvilágon se üssenek agyon, ha lekerülök, ne mondassák, hogy mellőztem őket. Istenem, szegény művészeknek hány felé kell figyelni, hogy senkit se sértsen. (bezárja az ajtót) Ma éjjel nem fogadok több látogatót. A túlvilágról sem. (felemeli a telefonkagylót, tárcsáz) Halló, kapu? Én vagyok, itt ülök az ügyelő-irodában. Nem keresett senki? (szünet) Hogy mondja? Egy szomorú úr volt itt, furcsán öltözve... Mi volt a különös!... Hogy kedves volt magához és kezet is adott?... Aha... Na, csak akkor költsenek, ha a vendégrendező jön. Más senkit ne engedjen hozzám. Főleg klasszikusokat ne... Hogy mondta? Semmi, semmi, csak tréfáltam. Na, ügyeljen a színházra, mert én lefekszem. A kapusnak mindig ébren kell lenni egy színházban. Viszlát reggel. (leteszi a telefonkagylót) Ha jól elgondolom, még szerencse, csak egy klasszikus okvetetlenkedett ma éjjel. Mi lett volna, ha felkeresnek a kortárs írók, akiket nem játszunk? Talán el is vernek... (nevet) No, aludjunk. (lekapcsolja a villanyt, visszafekszik a díványra. Csend).

Függöny.

FÜLÖP MIKLÓS

Talpra Onion!

Onion úr nem akarta elhinni, hogy meghalt, nem másért, de számára ez kész lebölgés lenne. Teljes erőbedobással igyekezett bizonytalankodni, kételkedni. A fenéke jéghideg volt, nyelni sem tudott, de nem is volt nyelnivalója. Nemcsak nyála, de vizelete sem volt. Gyomrában az emésztési folyamat szünetelt, gyomornedve enzimeit tiltakozó nagygyűlést tartottak...

A reggel — aránylag — még jól érezte magát, bement dolgozni, és mint rendesen, ma is magas értelmi erőbedobással végezte a munkáját. Azaz: enyhe hányinger környékezte.

Másfél arasszal volt magasabb, mint a főnöke, amikor egymásra néztek, a főnök fel — Onion pedig lenézett. Napközben többször is megnézték egymást — ez volt a feladatuk. Onion grimaszkodott, a főnök úr pedig "megvizsgálta" a grimaszt, amiből kihámozta az eredményt.

Nem beszélgettek, mert minek? Ami egy jól beállított grimaszban van, azt úgysem lehet szavakkal kifejezni.

A grimasz minősége volt Onion legnagyobb gondja, mert nem volt mindegy, hogy mikor milyen pofát vág. Egy elhibázott finta, és lőttek a tizenhatsz dolláros órábérnek.

Ezért kellett magas értelmi erőfeszítést kifejtenie.

A Mogoil and Refinery laboratóriumában dolgozott tudományos munkatársként. Tudományos kóstoló — talán így lehetne lefordítani, angolul: scientific tester. Ez a beosztása. Nyersolajból előállított kísérleti művaját kóstolga. Sajnos, mihelyt a vaj minőségét tökéletesítik, szedheti a sátorfáját. Húzza, halasztgatja, finta, torogva, grimaszkdova adja tudtukra, hogy a művaj még nem eléggé ízletes. De meddig lehet ezt csinálni? Nem finnyáskodik, só és kenyér nélkül nyalja. Mert muszáj. Valamiből élni kell.

Immár a negyedik hónapja nyalta a művaját, már a lehelete, a szellentése is petróleumbűzt árasztott. Időnként olyan savanyú pofákat vágott, hogy a laboratóriumban lévő citromfa-palánták elhervadtak. A tudományos kutatók szorgalmasan köpültek, újra és újra átfirták a formulákat. Onion viszont nem volt hajlandó bólintani, okosan váltogatta az arckifejezését, néha kacsintott ugyan, módjával biztatta őket, de rögtön utána összerázkódott s köpött egyet.

A kérdés — meddig lehet ezt csinálni? — egyre sürgette, türelme is fogyogatott, ma például ráköpött a Bob nevű kutató úr nyakkendőjére, utána pedig füget mutatott neki.

Hát bizony ez komoly kihágás. Onion megérezte, hogy baj van. Állása veszélybe került. Kínjában elővette kelet-közép-európai észbeli tudásának legjavát, ügyesen összegyúrta, megpofozgatta, aztán a gyurmával beállított Halloween nagyfőnök úr irodájába.

— Látod?! — kérdezte dühösen. — Látod, mivé lettem a sok művajtól?

Halloween úr bosszúsan méregette Oniont, hallatlanul ideges volt. A kudarcba fulladt művaj-kutatás nagyon sok pénzbe került.

— Hiába ütlek agyon — legyintett betörődve. — Tudom, hogy bohócot csináltál belőlünk, de egy bajból nem akarok kettőt csinálni. Meg aztán a művaj-ügyet sem akarom újra verni.

Onion kifeszítette a mellét, lábait szétvetette:

— Márpedig újra verjük! — vágott vissza pimaszul. Egy darabig élvezettel nézegette Halloween úr ámuldozását, aztán előrukkolt a tök ásszal; bejelentette, hogy ügyvédet fogad és bepereli a Mogoil and Refinery mamutvállalatot. Orvosi bizonylatot csatol az ügyírához, amelyből kitűnik, hogy az elmúlt négy hónap alatt tizenhat kilót fogyott, a nyelve pedig úgy megduzzadt, hogy éjszaka vizes pohárba tartja. És, tette hozzá nyomatékkal, az utóbbi napokban reggel és este olajat pipil!

Mr. Jack Halloween elnök úr, az olajkitermelés és finomítás országosan elismert megszallottja nem akart hinni a fülének. Szeme rátapadt Onion sliccére, lehet, hogy a szondát is látni vélte valahol a lába között.

— Milyen minőségű az olajad? — kérdezte keresztbe álló szemekkel.

— Jó — felelte Onion közömbösen. — Néhány cseppet fölfogtam, egészen sűrű, fekete és bűdös.

— Tudod mi az, hogy hűgysav?

— Nem tudom — felelte Onion becsületesen.

— Éjszaka belázasodsz? — kérdezett tovább az elnök úr, akiből már a tudós beszélt, mert fülei sűrű repdesésbe kezdtek. Amikor a művaj teóriát kiötlötte, akkor is mozogtak a fülei.

— Este és főleg éjszaka olyan forró vagyok, hogy a lábamon és hasamon a szőr megpörköldik — felelte Onion.

— Víz nem iszol?

— De igen, hogyne. Éjszaka is felkelek vedelni.

— Nyomást is érzel?

— Ah! Azt érzem a legjobban.

Az elnök úr arca lángba borult, izgalmában akkorát öklözött az asztalra, hogy a telefon fölugrott a plafonig, miután leesett, kínjában kicsöngette magát.

— Ember, te aktív katalizátor vagy! — jelentette ki ünnepélyesen. Beharapta az alsó ajkát, addig harapta, míg felszisszent. — Habár — tette hozzá bizonytalanul — az is meglehet, hogy egyszerű reverzióról van szó, hiszen a művaj alapanyaga közönséges nyersolaj. Benyalod és visszafordítod, kiadod magadból az alapanyagot. Neked mi a véleményed?

— Semmi — felelte Onion.

— Tudod, a tudományos kutatásban sajnos nem lehet biztosra menni.

— Az baj, elnök úr.

— Nekem mondd? — sóhajtott fel szomorúan az elnök úr. Lehajtotta fejét az

asztalra, elmélázva nézte a színes tapétával beborított falakat. Fel-felnyögve elmondta, hogy zseni gyermekkorában óta kutató. Hétéves korában kikutatta az édesapja nadrágzsebét, amiért kapott egy taslit. Sajnos az öreg Halloween maradi ember volt, mint általában a tehenészek. Csak lovagolni tudott, meg lasszót tekeri. Büntetésből az öreg egy kerek hétig nem adott neki vajas kenyeret. Mint kezdő kutató és eredeti jenki lángész — ami ritkaság —, így jött rá, hogy a kutató kedvét kizárólag a vajás kenyérnek köszönhet. Tudniillik miután nem kapott vajás kenyeret, egy kerek hétig elment a kedve a kutatástól... Ekkor határozta el, hogy feltölti Észak-Amerikát olcsó, ízletes művajjal, hadd legyen minden honfitársa eredményes műkutató.

Hirtelen felkapta a fejét, eligazította a frizuráját. Elnöki szigorral megkérdezte:

— Hol hagytuk abba?

— Hogy reggel és este olajat engedek.

— Helyes. — Valamit feljegyzett. — Egyszeri pisilésre körülbelül mennyit tudsz kifolytatni?

— Elég sokat. Néha egy vödörnyit is.

Halloween úr felírta.

— Ma mit ettél?

— Ma semmit. Nincs étvágyam.

— A tegnap?

— Szemespaszulyt kolbással.

— És este?

— Kinéztem az ablakon.

— Nem vagszoráztál?

— De igen. Ettem egy kis szemespaszulyt kolbással.

Halloween letette kezéből a ceruzát.

— Állandóan szemespaszulyt eszel kolbással? — kérdezte csodálkozva.

— Csak amikor van. Ha nincs, akkor rántottát kajolok szalonnával és zöldhagymával.

— Hány éves vagy?

— Huszonkilenc.

— Szexuálisan aktív vagy?

— Nagyon.

— Szabad idődben mit csinálsz?

— Tanulok magyarul.

— Miért?

— Mert magyar vagyok.

— Áhá! — Halloween úr a homlokára ütött. Hatalmas fülei újból működésbe léptek, mint valami legyezők, úgy mozogtak. — Elfelejtetted az anyanyelvedet? — kérdezte gyöngéden.

— Elfelejtettem, elnök úr. Édesanyám magyar asszony, magyar anyatejjel táplált, kicsi koromban magyarul szólt hozzám, aztán telt-múlt az idő, és tessék...

— Lelki válságba kerültél?

— Lelkiismeret-furdalásom van, elnök úr.

— És érzed a nyomást is, így van?

— Így. Valami feszít, szinte hogy felrobbanjunk.

— Tehát a belső nyomás, plusz a magas testhőmérséklet és kész. Látod, milyen egyszerű:

Halloween úr felállt, megkérte Oniont, foglaljon helyet az íróasztalnál. Üljön csak

>>>>> folytatás a 6. oldalon

>>>>> folytatás az 5. oldalról

le bátran, mert ezentúl itt van a helye. Mellette. Ha szól a telefon, felveheti, ha hűsítőre van szüksége, nyomja meg a fehér gombot, ha éhes, akkor a zöldet, ha unatkozik, akkor a pirosat, ha nem unatkozik, akkor... Átölelte Oniont:

— Szólíts Jacknek! — mondta kedvesen.

Onion felnevetett, gyöngéden hátba-vágta a havert.

— Nagyszerű — lelkesedett Jack, és vidáman integetett a füleivel. — Például — kérdezte bizalmasan —, olajeresztés közben nincs erekció?

— Ejnye, Jack, hogy tudsz ilyen hülyeséget kérdezni?

— Engeded, hogy folyjon bele a vécébe?

— Mit csináljak, öregem, mondd meg nekem, te mit csinálnál a helyemben?

— Nem gondolsz arra, hogy ezt az olajat hasznosítani is lehetne?

— Látod, ez nem jutott eszembe.

— Sőt — folytatta Jack —, talán némi erőbedobással odáig is eljuthatunk, hogy te magad finomítod, és akkor kész benzint pisikálsz.

— Egyenesen bele a kocsim tartályába?

— Persze.

— Hát — felelte Onion nagyon szerényen —, ez pláne hogy nem jutott eszembe.

Jack fülei most olyan gyors legyezésbe kezdtek, hogy az asztalon lévő papírok fellibbentek. Már-már úgy nézett ki, hogy az elnök úr is fölszáll, leír egy kört, aztán kirepül az ablakon.

Más történt.

Az elnök úr térdre roskadt, összekulcsolta a kezét, elhaló hangon rebegte:

— Istenem, ha ezért sem kapok Nobel-díjat, kiátkozlak...

Tíz perc gondolkodási időt kért, még fohászodni akart, elmélkedni és örülni a nem remélt Nobel-díj lehetőségnek.

Onion sem télenkedett, kihasználva az alkalmat, a "szirszar" ikerszót gyakorolta. Nagyon tetszett neki — a kiejtéssel azonban nem volt megelégedve. Az utóbbi időben esténként ellátogatott a Hollywoodtól északra lévő pepperwoodi magyar vendéglőbe, ahol bosszúságára a vendégek többnyire angolul beszélgettek. Néha elhangzott egy-egy magyar szó is, amit rögtön lejegyzett magának. De hát angolul leírva: "zeer-zaar", az aligha szirszar. Sajnos — a pincér is panaszkodott — az amerikai magyar nyelvűcamok, nyelvzavarok és nyelvrontások immár napirenden vannak. A két nyelv határán való lavírozás érdekes, izgalmas harmadik nyelvet hozott létre, de azt csak az érti meg, aki mindkét nyelvet — legalább — jól tőri. Ráfizetéssel dolgozunk — keseregte a pincér —, nem jönnek a magyarok gulyásleves zabálni, már a hamburgerrel is beérik. Ne üsse meg az embert a guta? De igen, felelte Onion. Igyeksünk, kérem, mindent elkövetünk, hogy visszacsalogassuk a magyarokat, mindig kitalálunk valamit, legújabbán szórólappokat osztog-

gatunk, tessék, olvassa el. Onion elolvasta:

"MAGYAROK!

A mai nehéz helyzetbe is meg akarunk maradni!

Kedden és pénteken gulyásleves!

Irodalommal is foglalkozunk!

Kérünk mindenkit, hogy írjon, gyakarolja anyanyelvét!

Kérünk az írást papírosra leírni géppel vagy nyomtatással kézzel jó állapotban!

Csütörtökön töltött káposzta!

A legjobb írásokat kitüntetjük!

A finom falatokat Hannuska főzi meg!

Ugyanitt párkeresés is lehetséges! Ami befolyik irodalomra fordítjuk!

Szombaton halles és túros csusza!

Pártoljuk a magyar konyhát!

Mindennap bableves tejföllel kolbásszal és palacsintával csak \$ 5!"

Fekete József: Ara

— Csak nem sírsz, Onion úr?

— Ó, dehogy, kicsit elkenődtem, ennyi az egész. A legszívesebben hazamennék...

— Nem lehet, Onion úr. A jövődőről van szó. Az emberek rosszak, elrabolnak, elveszik az olajadat, tönkretesznek téged is, engem is. Értékes ember vagy, Onion úr, minden lépésedre ügyelnünk kell.

— Tudod te, mi az, hogy haza? — kapta fel a fejét Onion. Keményen szembenézett Halloweennel. — Tudod?

Barbara, a titkárnő kávét hozott be, és még valamit. Egy hatalmas pléhtányérban babfőzeléket kolbásszal. Ez aztán a meglepetés! Onion szája a füléig ért.

— Hogy lásd — jelentette ki Halloween úr bölcsen —, mi is tudjuk, mi az, hogy haza. A haza ott van, ahol az ember jól érzi magát.

Puff neki! A Nobel-díj várományosa megtáltosodott.

Barbara felszegte a fejét, szép, fitos pofikáját az ablakon besűrűdő fény jól megvilágította. Helyes, arányos tiptop leányzó, minden a helyén van — állapította meg Onion. Ellentmondást nem tűrő hangon kijelentette:

— Nincs mese, Barbara velem jön, ő

lesz a testőröm!

Halloween megfogta a bal fülét, jól meghúzta, aztán megfogta a jobb fülét, azt majdnem kitepte.

— Az éjjeliőr nem lesz jó? — kérdezte keservesen.

Onion dobbantott:

— Az a fekete gorilla? Éjszakára? Megörültél!

Halloween elnök úr elővette a zseb-kendőjét, megtörölgette a szemét.

— Ha Barbarát elviszed, akkor én...

— Kuss! — mordult rá Onion úr, és gondolatban megpörgette karikás ostorát. — A te titkárnőd az én titkárnőm!

Halloween megadta magát a sorsnak, fülei lekonnyadtak.

— Ügyelj rá — suttogta zok...zok...ogva.

— Nyugi — kacsintott rá huncutul Onion —, a hazaért áldozatot is kell hozni, elnök úr.

Halloween úr zsebbrevágta a zsebkendőjét, kiderült, hogy nem is zokogott, csak az amerikai bevett szokások szerint kicsit kétszínűsködött. Barbara — ugyancsak a bevett szokások szerint — hallatlanul jónéven vette Jack bácsi aggódását, de látszott rajta, hogy ő is tud falazni. Nyávogós hangon — vajon mindig nyávog? — felsorolta: pizsamáért, fogkeféért, bugyiért, zokniért és megymásért hazaszaladna, de amennyiben Jack úr úgy véli, hogy mindez felesleges akkor ma éjszaka kész áldozatot hozni, pizsama nélkül is lefekszik, sőt fogat sem mos.

No nem. Ezt nem lehet elkívánni egy huszonhárom éves kislánytól, ez már túl nagy áldozat lenne a részéről. Dicséretes — a te neved, Barbara, de aludj csak pizsamában.

Onion úr tenyeréből tölcser csinált:

— Nekem nincs ellenvetésem! — haragolta. Megkóstolta a babfőzeléket, mert ez a kaja próbája: a kóstolás. — Nincs benne babérlevél! — kiáltotta. Aztán, nehogy az istenért félreértsék, újrafogalmazta az egészet: — Barbara pizsama nélkül is jó, de ebből a főzelékből hiányzik a babérlevél!

Egy szó sem volt. Mindenki megértette a mondandóját.

— Csak azért — folytatta Onion, immár tölcser nélkül, de erélyesen —, mert nem szeretem a rébuszokat. Mennyit kapok? — fordult a meglepett elnök úrhoz.

Halloween úr felvette elnöki arckifejezését, a lehető legmeggyőzőbb hangnemből kifejtette, hogy bocsánatot kér, valóban, technikai hiba csúszott be a dologba, tudniillik:

— Mélyen tisztelt Onion úr, az anyagiakat is tisztáznunk kell, ez érthető, hiszen csak én tudom és a Fennvaló, hogy a kemény kapitalista szorgalmamnak köszönhetően miként sikerült a tavalyi évet is száznyolcvan milliós haszonnal lezárnom. A továbbfejlődés végállomásához érkezvén keresztényi alázattal boldogan kijelentem: az első eresztésedért kapsz három milliót, a másodikért öt milliót, és miután kieresztetted az első adag tiszta ben-

zint, kerekén húsz millió üti a markodat!
Eljen! — sikoltotta Barbara, és karonfogta Oniont. — Mehetünk, darling!
Halloween elnök úr lekísérte őket a földalatti parkolóba.

Onion erős féknyikorgással egyazon helyben megfordította Nissan nevű kocsiját; az elnök úrnak pusztit intett, aztán elrobogtak.

Kotyogott Barbara egész úton, és a szállodában is szövegelt. Nyávogva mondta a magáét, panaszosan, vidáman, megállás nélkül nyomta a sódert.

— Én szeretlek téged, te darling!

Kifejtette, hogy nem szeretne a szüleinek további csalódást okozni. Apukája idegbeteg, anyukája italozik, néha kártyázik is, de eddig még nem nyert, már nem is fog nyerni, mert többé nem kártyázhat, a tavalyi földrengés romba döntötte a házukat, most már ő a család reménysége. Ha nem csinál egy jó partit, akkor kampec. A főnök, Halloween úr jó fiú, de sajnos nem nagyon tud bujálkodni, csak pisz-mog, de igaz ami igaz, ezt is megfizeti, nélküle, Istenem, még hajcsavarra sem lenne pénze...

— Én szeretlek téged, te darling!

Következett a lényeg:

— Jack ragyogó jövőt jósol neked, darling. A Nobel-díjból neki csak a diploma és az érem kell, a pénzt neked adja. Rövid időn belül tökéletesíteni akarja a benzinfinomításodat, és akkor világcsoda leszel, darling. Százbillió biztosítást köt a nemiszervedre, mert az arabok görbe késekkel több mint valószínű, hogy a nyomodba erednek és levágják neked... De Jack okos fiú, kiegyezik velük, ne félj, ha adnak egy billiót, akkor megengedi, hogy levágják, de fele-fele alapon, vagyis te is megkapod a magad félbillióját... Azt is tervezi, hogy kitermeli az új generációt, művajjal eteti a gyerekeket, így néhány év múlva minden fiatal amerikai kipisili a maga benzinszükségletét, és akkor tényleg megüti a guta az arabokat... Én szeretlek téged, darling, csak sajnos Jack nem hiszi, hogy so-kaig fogsz élni.

— Meghalok?

— A nagy nyomás, ami benned van, darling, idő előtt elvisz. Tehát, kérlek szépen, darling, ne élj vissza a bizalmammal, azaz a családi nyomorommal, hidd el nekem, ha elveszel feleségül, jól jársz...

— Kérjem meg a kezedet?

— Ugyan, darling, nem kell nekünk komédia, felveszem a nevedet és élünk.

— Meddig?

— Még három évig kibírod, így mondta Jack.

— Szépen eltemetsz?

— Kihívom a tűzoltó-zenekart, darling.

Onion megremegett. A szoba közepére vonult, szétvetette lábait, fájdalmas hangon bejelentette:

— Itt az idő! Görcsök szorongatnak, tehát bevonulok az illemhelyre.

— Légy ügyes! — nyávogta Barbara.

Onion katonás léptekkel bevonult a vécébe, betette maga mögött az ajtót, a reteszt is rányomta.

Kínos percek következtek.

Barbara kelet felé fordult, imádkozott. A miatyánkot mondta, izgalmaiban össze-zavarta a szöveget — a mi mindennapi benzinünket add meg nekünk ma, így mondta, és ne vigy minket karambolba... A tenyere megizzadt, orrán is kivert a veríték. Számolt százig, lábait emelgette, mert őt is utolérte a vizelethetnék, előlről kezdte a számolást... Azon kapta magát, hogy milliószámjegyekben számol. Kisé elcsodálkozott, csodálkozása azonban az arcára fagyott. Kinyílt az ajtó, kilépett Onion úr, kezében fogmosó poharat tartott, amelynek az alján alig másfél ujjnyi sárgás színű habos folyadék volt.

— Nincs több — mondta Onion szárazon, és átadta a poharat Barbarának.

Barbara felsikoltott, nézte a poharat, beledugta az orrát, megszagolta, aztán fejét leszegve megfutamodott. Elvitte a fogmosó poharat...

Onion lefeküdt, kezét a feje alá tette. A plafont bámulta. Meghülyültem, gondolta, most már teljesen meghülyültem; becsületesen dolgoztam, igyekeztem, szorgoskodtam, kuporgattam, és miután szorgoskodtam, kuporgattam, igyekeztem és dolgoztam, tessék..., mint tájékozatlan halász, aki árvízben próbál halat fogni, magam is alámerültem, elsodort az ár..., sem halálsikoly, sem vergődés, sem hörgés, semmi. Ilyen halál is van, kell legyen, mert a fenekem hideg, nyelni sem tudok, nincs nyálam, már vizeletem sincs, a délben nem tudtam megenni a babfőzeléket, mert babérlevél nélkül nem szeretem, most pedig éhes vagyok...

Eszébe jutott: ma péntek van, tehát gu-lyásleves.

Felült, akkorát ordított, mint egy sakál:

— Talpra, Onion!

másnap felmondják — angolul. Kész gutaütés. De nem adom fel. Remélem, ők sem... Úgyhogy a gutaütés napirenden van.

Itt Kaliforniában nappal is süt a nap, néha remeg a föld, ártot is kerül — nem unatkozunk. A honvágyam azonban — eddig is nyomorgatott — most éppenséggel fojtogat. Az orvosom — biztat — talán megengedi, hogy repüljek. Várom a yes-t, aztán elindulok. Felkereslek.

Ha írásom ízlik, még küldök. Tudom, hogy nehézségekkel megáldott napokat éltek. Ha lehet, egy lapszámot küldjétek.

Szeretettel, barátsággal ölel — az Óperencián túlról: Miklós

GITTAI ISTVÁN

Ó, hogy hívott...

Ó, hogy hívott a hegyi legelő!
Távja, akár a déli harangszó,
zöldje pedig a születő tenger.

Szederrel, málnával, áfonyával
terített asztalához mennyire
odavárt minket, titkos jegyespárt.

S mi ketten balgán, süketen, vakon,
mint sűrű ködben az ártatlanok,
ölelvén elvesztettük egymást.

Májusi fantázia

"Majd megőrülök egy férfitől!"
áradt szép asszonyszeméből amint
szellőző házból kihajoltál.

Én meg éppen egy nő
után epekedtem
átmenőben,

és se szó, se beszéd
már szökkentem is
nyitott ablakon átál
be az álmos szobába,
ahol aztán egész nap
egymással gyönyörűbbnél
gyönyörűbbeket úztunk.
Akár a balkáni gerlek
fenn a gesztenyeágon.

Bűnbeesés előtt

— Rozikának —

Két szemének hidege
amint felengedett,
szép Asszonysága ama
csekélységre kért,
hogy fehér kövek egyikét
vigyem közelebb.

Tüstént ugrottam, vittem,
lába elé tettem
mindkét fehér követ.

Ennyi érte-tennitől is
szárnyaim nőttek,
pompáztam legbelül,
akár a málnakertben,
s szembecsukva vártam,
vártam csókjutalmát.

"Sajnálom, de a másik követ
nincs mit kezdenem" —
szólt, s odébb rúgta
a kisebbik követ.
Belesajogtam. Amíg
a kő gurult a lejtőn,
minden illúzióm odalett.

"Mielőtt még kupac
hamuvá leszek,
tegye jóvá a tettét,
s fogadjon ölebe
engem, Asszonyom!" —
kérleltem, esdekeltem,
hogy: "Higgye el nekem:
bűnbeesésnél nincsen gyönyörűbb!"

Blues

Mintha sejtenélek
csendes eső neszében
öreg falióránk
lengő ketyegésében
elalvás előtti
halk imamormolásban
anyámnagyanyámban
mintha sejtenélek

A kézirat kísérőlevele:

1998. április 18.

Kedves Szilágyi István,

lepódj meg — küldök egy kis import-árut. Egyben jelzést is: élek. Nem nagy ügy, tudom. Eddig kétszer is megtervezték a temetésemet (két szívműtét), egyszer el is mentem feleútig, aztán csak úgy hülyeségből visszafordultam. Nyugd-jaztak. Ezt is megértem! Az elmúlt tizenkét év alatt sokmindent csináltam, éppen csak írni nem írtam — nem volt időm. Most van, de tizenkét évi amerizálás után újrakezdeni: nehézzipar...

Van két unokám, helyes prücskők, tanítgatom őket magyarul. Amit a fejükbe vereksz ma, azt

SERÉNY MÚMIA 119

ha majd minden rabszolga nép
jármát megunva olajra lép

szerkeszti:
Fekete Vince '98

VÖRÖS ISTVÁN VERSEI

A szótárlakó feljegyzései

Mi az, amit a kezem ügyében
találok magamból? Egy februári
hajnalt, amikor a behavazott
várost figyeltem a folyópartról,
és fölém magasodó
hattyúk álltak körül, a
mindent a felkelő nap
világította be, és a semmit
óvatosan belepte a hó.
Egy márciusi estén kockán nyert
lányt akartak rámtuknálni. Mert
lekéstem a villamost, gyalog
vágtam a kertvárosnak, a portás
alig akart saját magamhoz
átengedni, reggel tüzet
kiabáltak, láttam kavarogni
a füstöt a földszinti folyosón,
de csak vaklármá volt, süketek tüze.
A hűtőszekrényben megférgesedett
a félretett felvágott,
főtt krumplit hozott valaki
alumínium lábosban, a hajában
aranyhőrcsög járkált, a másik
épület egyik ajtáján orángután
bámult ki az opálos üvegen.
És láttuk, hogy a tóban farkas-
kutyát riaszt meg a fészken
ülő hattyú, hazafelé a főtéren
műanyag lavórt vásároltam,
kést örököltem az előző
lakótól. Érthetetlen kifejezések
rezgették az ablak vasrácsát,
érdekelt is, hogy mi lesz
három, négy év múlva, mi
is lenne, leszál a köd, egy járókelő
átvág a parkon, itt-ott
már égni fognak a lámpák.
Akkoriban alig tudtam
beszélni, hiába hevertem
le a fűbe, a világ meg-
állíthatatlanul forgott, eltelt egy
nap, két nap, egy hét,
de csak a forgás képzelte.
Ha nem kelek föl, estére
megöregszem, ha estére
nem tanulok meg beszélni,
reggelre szétszednek a lélekezők,
ha reggel nem utazom el,
akkor maguk alá temetnek
a szavak, amiket megtanultam,
sietve, ábécé sorrendben,
helyes ragozás nélkül.

Meghívó egy tanácskozássra

A foga falán egyszercsak
áttetszett a szürkesség, bőre
fakó lett, neki is idegen.
Egy pohár bort hozott, zöld
alma tükréhez hajolt, benne
nézte magát, de aki ő, azt nem
láthatta meg ebben a torzításban sem.
Mint az elhangoló hűrok,
egyre nagyobb szabadságot
engedtek neki izmai, lefogyott,
élvezte az új mozgásteret,
ami a van és a nincs között
nyílt. A haja hosszú. Dívatos
ruhát visel, de a parfümjé
ódivatú, és ódivatú, ahogy nevet.
Reggel egy kis tetem hever
előtte, főtt tojás. Egyedül él.
A januárt vidéken tölti. Az arcára
ferdén hull a lámpafény.
Szereti a disznóhúst, és ha
kicsit hideg van a szobában.
A fürdőköpenye alatt egyre
fontosabb gondolatok
csinálnak helyet maguknak,
szétesik, és észre sem veszi,
valamit tenni kell, mielőtt
ő is végleg odavész.

Az átváltozás

Feleségem és fiam elmentek itthonról,
de a bútorok büszkén meg-megreccsentek,
mondván, itt vagyunk, mi itt vagyunk.
És tényleg ott voltak. Aztán megjöttek,
és egy idegen kisfiú vágatott
körbe a lakásban. Ugyanakkora volt,
de szélesebb az orra, vastagabb
a szája. A haja sötétebb. Mi ez,
kérdedtem, még az ebédloasztal
sem meri mozdulni. Vendégek,
repült felém a magyarázat.
Nem lehetek bizonyos abban sem,
hogy akit elengedek, az jön haza?
Nem lehetek bizonyos abban sem,
hogy aki itthon marad, az marad
itthon? Dél felé jár. Bekapcsoljuk
a rádiót. A vendégek elmenőben.
Gyerekcipőnyi bogár roppan
a papucsom alatt. Egy
cserépjátékra léptem.

A menekülés legrövidebb útja

Ha csak azt el tudnám érni,
hogy egyszerre álljak itt
az ablak előtt a fenyőávaron
és figyeljem bentről, ahogy
gyanútlanul állok és nézelődöm
— meg lennék mentve. Sőt, talán
— meg lennék mentve. De akármilyen
gyorsan is jövelek befelé — kint már

Disznóviadal

A világ csupa az és egy.
Csupa konkrétum és határozatlanság.
Ahogy a számítógép magában beszél.
A nem és az igen egész
más. Megszúrt disznó, aki
kiugrik a kés alól, vérezve
rohan a zárt udvaron körbe-körbe.
A szeme elszántságtól izzik.
Ölni fog. A böllér
kezét a kötényébe törli,
vár, nézik egymást, enyhén
havazik. A többiek bemenekülnek
a konyhába, ahol tea fő,
ahol biztonságban vannak,
a határozott és határozatlan
biztonságban. A világ
csupa létezés. Nincs halál.
De van haláltudat.
Nincs túlvilág. De van Isten.
A disznó meglátja. Nekilódul
a legyőzhetetlen távnak,
nyakán a megsebzett
ér végleg fölszakad.
Ott egy ember, gondolja.
Elveszti látását, de
saját vérenek szaga
viszi. Ott az ember,
gondolja, és belerohan
a késbe. Nem érez
fájdalmat. Egy életre
el akarja rendezni ezt
az egyenlőtlen viszonyt.
A kéz után kap, de
az elszökik előle. Mintha
már a belsősegeit emelnék
ki, tarka látványok
tolulnak elé. Egy angyal,
fél ember, fél
állat, aki valami fényes kapura
mutat. Közben megérzi
az oldalán két láb
szorítását. Ugrik, valami
tehetetlenül mellé zuhan,
átgázol rajta. A böllér
fölkapaszkodik a hasára.
Mindörökre megölöm
a szörnyet, gondolja, de
már sejtelve sincs, hol van a kés,
lerúgja gumicsizmáját,
kapcája leesik, a sűrű
szőrzetbe belekapaszkodik
csupasz talppal. Meg-
döbbenve érzékeli a fogai
között elszakadó zsíros bőrt.
Akkor hideg vizet zúdítanak
rá. Valaki a hajánál
fogva fölemeli. Egy nő
jön ki a konyhából,
pokrócot dob a vállára.
A böllér talpával beletúr
a sáros hóba. Én is láttam,
amit ő, mondja, és ráül
a még meg-megrángó tetemre.

nem látom magam, és akármilyen
sietve megyek ki — nem érzem
rámtapadó illetéktelen pillantásom.
Közben leverek egy vázát, nem török el,
csak hintázkodik a szőnyegen, kimászik belőle
egy bogár, alig nagyobb az öklömnél.
Ha meglátnám, amíg a szekrény alá
bemenekül — meg lennék mentve.
Sőt, talán — meg lennék mentve.
De a bogár eltűnik — megmenekült.

VÁRADI IZABELLA-ÉVA GYANÁNT Az Óda mellékdalai

Hogy milyen lényeges szerepe volt az anya- és az apa-képeknek a kései József Attila költői világában, azt a pszichoanalízis és a költő viszonyát elemző kutatók már számtalanszor hangsúlyozták. A mai József Attila-divat főleg a kései versek megdöbbentő varázsát kedveli. Ennek oka pedig nemcsak a korszakban, a századvégi hangulatban vagy a marxista József Attila-képből való kiábrándulásban keresendő, hanem a pszichoanalitikus kéziratának publikálása utánj szemléletváltásban is. 1990¹, de főképp 1992² után a kutatók zöme érdeklődve fordul a pszichoanalitikus motívumok, a József Attilát ért freudi hatások felé. Így került a figyelem középpontjába József Attila anya-képe, a legnagyobb és legkomplexebb pszichoanalitikus motívumtömb. Tudjuk, édesanyjához és annak emlékéhez bonyolult és ellentmondásos viszony fűzte. Anya-szeretlem, ödipusz-komplexus, gyűlölet, dédelgetésigény, gyilkolásvágy, az anyaképnek a kedvesre való rávetítése (és fordítva) — az anya-motívum ilyen mozzanatait már sokan és sokféleképpen vetették vizsgálódás alá. De hogy mindez hogyan vetül rá József Attila családképére és harmóniaigényére, az nem igazán foglalkoztatja a kutatókat.

Van pedig az anya-képnek egy olyan mozzanata is, mely a dédelgetésigényből és a korai orális traumákból fakadó igen sok versben és versrészletben sajátosan idilli családkép kialakulásához vezet. Ez a harmóniaigény teljesedik ki az Óda mellékdalában és még néhány — többnyire csak elképzelt vagy áhított — női figura megalkotásában. Hogy József Attila költészetében egész sorok, versszakok vándorolnak át egyik versből a másikba, az nem meglepő számunkra. Csakhogy itt nem ilyen motívumismétlődésekről van szó. A családi harmónia lírai vagy életképszerű megjelenítése ugyanis minden versben más-más arcot ölt. Egyetlen közös elemet találunk: a szeretett nőtől elvárt — vagy csupán jóleső — hazavarást, szeretetet, dédelgetést, etetést, altatást és fürdetést.

A család ezekben a motívumokban ugyanis egyértelműen a József Attila és kedvese által alkotott családot jelenti. Hangsúlyoznom kell, hogy a legtöbb esetben felnőtt lírai énnel találkozunk — nincs szó tehát sem gyermeklétről, sem anya-szeretlemtől, de még ringatásigényről sem. És túl a freudi értelmezéseken, úgy vélem, az ilyenfajta család- és harmóniaigény minden felnőtt férfinak természetes vágya. Hogy József Attila esetében ennek okait ismét a hiányban — az etetés, meleg és melegség, ringatás, simogatás hiányában — kell keresnünk, az egyrészt életrajzi adottság, másrészt freudi "rárakódás". Mert igaz, hogy József Attilának egyetlen gyermekkora volt, ám nem volt éppen olyan kegyetlen, ahogyan azt a freudi elméleten át látja. Igaz, hogy éhezett, de nem úgy, ahogyan azt szereti eltúlozni.

A meglepő viszont az, hogy ez a családi harmóniaigény, az otthon melege, a hazavá-

ró kedves képe legerőteljesebben az egészen korai és a kései verseiben jelenik meg. A 19 éves, még kamaszos világszemléletű költő éppúgy vágyik feleségre, otthonra, mint a magát Freud tanain át szemlélő "felnőtt". "József Attila költészetét egyébként fiatal kora óta jellemzi a szerelmi témák, pontosabban fordulatok, megfogalmazások vándorlása a különböző személyekhez írott költemények között. Már 1928-ban találkozunk ilyen átfedésekkel a Lucához, majd Vágó Mártához írt költeményekben." — írja Beney Zsuzsa.³

A motívum egy másik érdekessége, hogy a vágyott ideál tipikusan hagyományos nőfigura, az a fajta nő, aki mos, főz, takarít és mosolyogva várja munkából hazaérkező urát. Ezzel szemben József Attila partnerei Vágó Mártától Flóráig jellemzően XX. századi, modern, dolgozó és gondolkodó, nagyvilági nők. Ezért van az, hogy ez a verstípus mindig vágy, illúzió vagy kérés, soha nem a valóság verses megjelenítése. Igaz, ez alól kivételt képeznek a Judit-versek.

A motívumnak három fő típusát ismerhetjük fel. Az első típus tulajdonképpen átmenet az anya-szeretlem és a család-motívumok között. A gondoskodást, dédelgetést nem a kedvestől, hanem édesanyjától várja el, de eltérően a Freud által ihletett anya-szeretlemtől, itt a lírai én nem gyermek, hanem felnőtt, ugyanúgy, mint a többi család-motívumban:

*Lábadhoz leülve, simítsd meg,
hulló hajamat erősítsd meg,
(Az Édesanyjának, 1928)*

Erre a motívumtípusra jellemző az életképszerű megjelenítés, melynek tárgya legtöbbször az esti üldögélés, beszélgetés, közös vacsora, szieszta. A motívum eredetét az anya-versekben kell keresnünk:

*A bögrét két kezébe fogta,
úgy estefelé egy vasárnap
csöndesen elmosolyodott
s ült egy kicsit a félhomályban.
(Anyám, 1931)*

A család-motívumok második típusának megkülönböztető szempontja a szerepek felcserélődése. A dédelgetés itt nem a férfira, hanem a nőre irányul. Ennek egyik korai példája az Együgyű ének (1925), melyben a lírai én határozottan elkülönül ugyan a versben megjelenő fiatalembertől, a vershelyzetet mégis vágyképként kell értelmeznünk:

*Fiatalembert, húszesztendő, velem egyidős
Szép szeretőjét nagyon szereti*

*Ha virágot kap, mind odaadja, a kenyeret is
odaadja, nem szegi meg maga,
Fölolvassa neki az újságot, megvárja,
amíg elalszik, aztán elalszik ő is
Tűzet rakni is segít és fűtőrésszé válogja
fő a fát.*

Ezzel a motívummal egészen kései verseiig nem találkozunk. 1937-ben bukkan fel újra, egy Flóra-versben, de mint az kései költészetére jellemző, a motívum itt is előjelet vált: a dédelgetés oka már nem a szeretet — vagy nem csupán az —, hanem egy kétségbeesett ember reakciója, aki attól fél, elveszti az egyetlen, számára fontos lényt, azt, akiben még meg tud kapaszkodni:

*Mint aki orvosért
vágta vad utakon,
úgy dobog a szívem.
Hallgatom, hallgatom.*

*Mért fekszel beteg?
Mi kéne? Két pofon?*

Nyugalom, szerelem.

Szeretlem, nyugalom.

A harmadik típus a család-motívumok fő variánsa, melynek legszebb példája az Óda mellékdala:

*(Visz a vonat, megyek utánad,
talán ma még meg is találalak,
talán kihűl e lángoló arc,
talán csendesen meg is szólalsz:*

*Csobog a langyos víz, fürdőkád!
Ime a kendő, törülközz meg!
Sül a hús, enyhítse étvágyad!
Ahol én fekszem, az az ágyad.)*

A motívum legkorábban az 1925-ös Hajnalban kel föl mint a pékek c. versben jelenik meg:

*Maga mossza a ruhát, a hab álmódzva
reszket karjain,
letérdel, mintha imádkozna, fölsikálja
a padlót és nagyot kacag, ha elvégezte,*

*olyankor is hangosan nevet,
ha kenyeret dagaszt, hajnalban kel föl
mint a pékek,*

*... elalszik,
mint kedvesem a jószágú ágyban,
hogy elmosogatott
s tisztára ölelte szívetem.*

A vers zárószóai — "Feleségem is ilyen lesz, ha majd egész emberré nővök — és megházasodom, mint az apám." — az apával való azonosulási vágyon kívül család-alapítási vágyakat is megfogalmaz. Az 1926-os versei kizárólag feleségéhez szólnak:

*Az én feleségem igazán nagyon szép
Összecsókol munka után ha megmosdatott.
(Feleségem)
Feleségemhez ballagok*

*Lakom szívedben, én uram,
Gyere már haza, én uram.
(Virágos)
Ballagok lassan hazafelé,
Vert hadak futnak hazafelé —
Nem volt énnekem feleségem,
Vár rám nagyon a feleségem.
Elébe jön, szemével mondja,
Elfut tőlem s zendítve mondja:
Simogassál meg, édes uram.
Bosszús tűzteddel verj meg, uram!
(Mégis elveszem)*

A feleség-tematika első látásra meglepőnek tűnik, hiszen József Attila soha nem nősült meg. A motívum — versben! — csak egészen későn, 1937-ben, a Flóra-szeretlem idején jelenik meg újra. Két olyan korszakról van tehát szó, melyekre leginkább jellemző József Attila szerepjátása. A korai és kései versekben, úgy tűnik, hogy a szerepjátás által valósítja meg vágyait. Erre utal a Biztató is:

*Aki majd főz is, csókol is,
kerül majd egyszer asszony is.⁴*

A feleség-motívum első megjelenésében, a Fiatal asszonyok éneke (1925) c. versben valószínűleg summázata találjuk a feleség-ideálnak:

*Pihenés, huncut, görbe állunk,
formás fejünk, fűrgő lábunk, szép
egyenes, fehér hátunk,
meg a szemünk, meg a szánk.*

*Táncos-hajlós lángot rakunk, sütünk, főzünk
s hogy az arcunk tüzeseedik, a kalácsnak
kényesedik,*

>>>>> folytatás a 10. oldalon

>>>>> folytatás a 9. oldalról

fényesedik fonatja.

Kelleti magát a szél is, nyílni való
gyöngye mellünk tapogatja,
jőszagunkat terelgeti, kerek szoknyánk
emelgeti,
lobogtatja.

*Takarítunk, törölgetünk, a hajunkat
kontyba kötjük,
lépegetünk, úgy ringatjuk, mint
a kakas a taréjiát.*

Hús derekunk hintázása, karunk-farunk
hullámzása,
mint harmatos, magas fűben tőz-hűsz
kövér, víg gyerek
sivalkodva, meztelenül ha rakáson hempereg.

Hogy az urunk megjön este, mosdóvízzel,
vacsorával, csókkal várjuk,
ingerkedünk, játszadozunk, csitítjuk,
ha bajjal van.

egész éjjel ölelgetjük
s gömbölyödő kis hasunkat
nézegetjük hajnalban.

A sütő-főző nő alakja jelenik meg az 1935-ös *levélben* is:

Vess el
gondot és várj tyúklevessel.

Es ez a húsleves-romantika tűnik fel ismét Németh Aandorra vonatkoztatva:

Lidi, főzz neki húslevest.

A vers előképét az 1927-es *Töredékek*ben találjuk:

főzz neki lüszli húslevest.

Ezzel le is zárul a család-motívumok első, korai szakasza. Összegezve a szeretett nőtől való elvárásokat, rá kell jönnünk, hogy ezek merőben különböznek a kései versek elvárásaitól. A korai versek család-motívumaiban a leggyakrabban előforduló elvárás talán nem is az otthon hangulatára, hanem az erotikára vonatkozik (*Biztalt, Fiatal asszonyok éneke, Feleségem, Mégis elveszem, Óda*); ezt követi a hazaváró nő képe (*Fiatal asszonyok éneke, Virágos, Mégis elveszem*), a mosdóvíz-motívum (*Fiatal asszonyok éneke, Feleségem, Óda*), a vacsora-kép (*Fiatal asszonyok éneke, Óda, Hajnalban kel föl, mint a pékek*), a mosás- és mosogatás-motívumok, melyeknek azonban semmi közük a *Mama* és *Anyám* mosónő-figuráihoz (*Hajnalban kel föl, mint a pékek*). A befűtés-motívum, mely a Judit-korszak egyik legfontosabb alkotóeleme a család-motívumoknak, csupán egyszer jelenik meg, akkor sem kapcsolódik a fűtőanyag-gondokhoz (*Fiatal asszonyok éneke*), a csitítás-motívum pedig, mely a Gyömrői-Flóra korszakban válik fő elvárássá, itt még alig kap szerepet.

Az idill-motívum 1934-ben jelenik meg ismét a *Nyári délután* c. versben:

Boldog vagyok? A kedves
mellettem varrogat
s halljuk, amint elmegy
egy vak tehervonat.

A varrogató kedves — ki más lehetne, mint Szántó Judit — képe itt már csak látzat-idill. »Sem veled, sem nélküled nem tudok élni«: ez a költő viszonya Judithhoz — véli Németh Andor⁵, és így emlékezik hétköznapijairól: »Nappal esernyőket csinált, este begyújtott, takarított, mosott, foltozott, merev mozdulatokkal, a nagy leszámolásról álmódzva, mint a brechti matrózlebuj kiszolgálólánya«⁶.

A Judit-korszak család-motívumaiban

már nem a vágyképek, hanem a valóság jelenik meg: a nélkülözés, a hiány képei:
lakásunk műhely s jégverem
hol zúg a szél

az ember nagykabátban él
az ember él
kenyeret eszik és remél

...éhezve, fázva
búvunk össze a nyirkos házba.

Begyújthatunk?
Muszáj. Oly lágyak,
gyengék vagyunk.

De nemcsak a nélkülözés miatt tűnik el a családi harmónia. Ha mindenük meglenne, akkor is hiányozna valami:

Ha varrsz se varrhatod meg közös takarónk,
ha már szétesett.

Ma már nem titok, hogy az idill megszűnésének komoly szexuális okai is voltak. Ismerjük kettejük találkozásának "romantikus" körülményeit, s tudjuk, hiszen ez természetes, hogy a leszóltítás oka a szexuális érdeklődés volt. József Attilának szüksége

Orth István grafikája

volt igazi partnerre, aki szexuális problémáit megoldja. De Juditban nem talált ilyen partnert. "Emlékezésekből, tanulmányokból tudjuk, hogy együttélésük távolról sem volt harmonikus. Arról is tudhatunk, hogy szexuális téren sem volt az, s arról is, hogy ezt Judit néha nyilvánosan is tudatta, megszegyenítő módon."⁷ Csodálkoznunk kell-e azon, hogy a *Szabad ötletek*ben egy ilyen, freudi értelemben perverciónak minősülő anti-idill jelenik meg:

seggbe fogom baszni a Juditot itt fekszik az ágyon, a háta meztelen.

A szituáció annál abszurdabb, ha belegondolunk, hogy Judittal él, de Gyömrőit kívánja. Ettől kezdve Gyömrőiben keresi az ideális szexpartnert, és Gyömrőit jó alany-nak tartja, hiszen ő az, akinek szexuális za-varait szóban is előadhatja. Hogy ezekből mi a tényleges zavar, mi a freudi imitáció és mi az, amit kifejezetten Gyömrői számára talál ki, nehéz eldönteni. Mint ahogy azon is sokat lehetne vitatkozni, hogy valójában mi von-zotta Gyömrőihez: a divány vagy az ágy?⁸

Pszichoanalízis c. komédiájában Gyömrőivel, "az értelmes"-sel ismerteti fel: "Két különböző dolgot szeretett volna: 1. kielégíteni ösztöneit, 2. gyereket csinálni, ezért csinál magából gyereket." A Gyömrői-korszakban jelentkezik a legerőtelebben a gyermeki magatartás, a gyermeklét, a felnőttekkel való konfliktus. A kutatók és patológusok többnyire komolyan veszik ezt a gyermeki magatartást, pedig itt nem csupán ödipusz-komplexusról van szó — bár tagadhatatlan, hogy erről is —, de nagyon erős Freud-imitációról is, és ami a legfontosabb: egy Gyömrőinek szánt ügyes színjátékról. Olyan ügyesről, hogy még Gyömrői, a pszichoanalitikus is komolyan vette.

Az Edit-versek követelőző erotikája, felfokozott gyermeki magatartása persze szoros kapcsolatban áll a dédelgetés-igénnyel. S azt, amit az *Óda* mellékdalának férfi-alakja mond ki, a *Gyermekké tettél*-ben egy gyermekfigura követeli:

Etess, nézd — éhezem. Takarj be — fázom.

Ostoba vagyok — foglalkozz velem.

Hiányod átjár, mint huzat a házon.

Mondd, — távozzon tőlem a félelem.

Ugyanebben a versben találjuk meg a gyermek-érzés motivációját is, igaz, ez csak pszichoanalitikus közegben minősül motivációnak:

Anyám kivet — a küszöbön feküdtem —
magamba bujtam volna, nem lehet —
alattam kő és üresség fölöttem.

Az Edit-korszakot követő Flóra-szerelmem hozza a családmotívumok gyökeres változását. A változás látszólag két irányba történik: a felnőtté válás és a gyermeklét irányába. De ez csak a látszat. A valóságban a kettő között meglehetősen szoros kapcsolat van. Úgy gondolom, a felnőtté válás beavató szertartását a házasság, a gyermeknemzés jelentette számára. És bár József Attila számára Flóra volt az utolsó megkapaszkodási lehetőség, Beney Zsuzsa úgy véli, ez a kapcsolat pszichológiai szempontból káros hatással volt rá: "lélektani értelemben még nem dolgozta fel előző érzelmi kudarcait, még mindig a belőlük kiinduló frusztrációk hatása alatt állott, és az is elképzelhető, hogy a Flóra sze-

>>>>>>>>>>>>

K. JAKAB ANTAL: SZÖVEGGYŰJTEMÉNY HELYETT — ISMERTETÉS

BÁNFFY MIKLÓS

Erdélyi történet

(befejező rész)

Darabokra szaggattatol

I. RÉSZ

1910 januárjában megalakul a Khuen-Héderváry kormány, programja jótékonyan színtelen, mint az alapjául szolgáló szavazójogi reform is. Úgy tetszik, a pártkereteken áttörő ideológiák kora jött el, hiszen a választójog tekintetében most egy oldalon áll Tisza István, Kossuth Ferenc, Károlyi Mihály, Bánffy Dezső és Jászi Oszkár. Sokan úgy látják azonban, hogy a központi kormányzat érzéketlen Erdély különleges viszonyai, sajátos szelleme iránt s nem pártolja fejlődését, ezért Bethlen István, Bánffy Miklós, Abády Bálint és mások kezdeményezésére kibontakozik egy erdélyi mozgalom. Március 12-én Abády beszédet mond a marosvásárhelyi nagygyűlésen. A szónoklat alap-elméi (amelyek közül Bethlen nyomására kimaradt az 1868-i nemzetiségi törvény végrehajtása) a következők: éppen a magyarság, a magyar uralom érdekében rontassanak le a nyelvi, vallási választások, legyen társadalmi és nemzetiségi béke a százados együttélés alapján; adóink visszatérítésével mentessék, illetőleg erősítsék meg a középbirtok és a középosztály, mert ezek életképességétől függ a társadalmi rend, a polgári haladás; adassék saját földjén munka és kenyér a parasztságnak; helyi erőkből és igények szerint gyámoltassák a kereskedelem, az ipar és a kultúra; a választójog igenis kiterjesztendő mindazokra, akik hazafiság, egyéni tisztesség, politikai érettség szempontjából méltók rá, úgy, hogy biztos alapot nyerjen nemcsak az osztály- és faji béke, nemcsak a magyar uralom, hanem a tulajdon és műveltség uralma is.

Ősszel a kolozsvári színházban a *Pillangókisasszony* bemutatóján Abády szíve nagyot dobban: a szomszéd páholyban ott ül Adrienne, akiről úgy hitték, hogy Svájcban időzik legyengült kislányával. Bálint tudta ugyan, hogy a gyógyíthatatlan Uzdy a "zöldfedelű ház" lakója marad élete végéig, mégsem mert az asszony színe elé kerülni a múlt év decembere óta, mert akkor megszegte a parancsot: Jabláknán az egész Szentgyörgyi család szóltanul is sürgető unszólása s a szépséges kis Lili minden ígéretes pillantása ellenére sem vitte rá a lélek a leánykérésre. Most dúltan támo lyog el a színházból, és éppen kelleniül betérne a főispáni banketre, amikor Margitka megbízásából lecsap rá Alvinczy Ádám: Adrienne-t szörnyű megrázkód- tatás érte az előadáson, veronált vett magához és hálósobájába zárkózott. Bálint odarohan, Adrienne bebocsátja, és úgy omlanak egymás karjába, mintha a másfél évi kinszenvedés rossz álom lett volna csupán.

Másnap Abády újult élet- és munkaked- vel, fejében a fogyasztási szövetkezet tervével autózik Dénestornyára. Nagy csodálkozására Kadacsay Gazsi akad az útjába: neki most a zsuki lovasvadászaton kellene lennie. A kastélyba érve aztán további meglepetésekkel szol-

gál Kadacsay; Schopenhauert idézi beszélgetés közben; aztán Abády által végrehajtandó végrendeletét vázolja: unokaöccsei csak akkor jussolnak, ha angol vagy francia egyetemre járnak két éven át. Bálint megpendíti Gazsi báró előtt: mért nem veszi el Laczók Iduskát, később együtt sajnálkoznak Gyerőffy Lászlón: visszatartotta Abády ajánlatát, hogy költözzék hozzájuk, inkább elvackolta magát a béresházban Kozárdon, állítólag kap valami kis életjáradékot Ázbejtől, aki persze beült a kastélyba.

Róza asszony leolvassa fia arcáról az Addyval töltött éjszakát, de nem bánja, hisz az asszony feleségként már nem jöhet számításba, szeretőnek meg éppúgy megteszi, mint bárki más az "azok" közül, míg rá nem lel Bálint az igazira.

II. RÉSZ

Gyerőffy Lászlót annak idején a Szamos-árkából Bischitz kozárdi szatócs és alig 13 éves leánya, Regina szedte föl és vitte haza, a béresházba. A Szamos-híd alatt szerzett tüdőgyulladásából az első látásra belehabarodott csitri ápolónősködése folytán épült fel. Regina azóta is gondját viseli, némi italt lopkod neki a boltjuktól, és megigézve fülel, amidőn fényes ifjúságáról regél az ő elátkozott királyfija. László csak az alkalmi szeszforrást és a hálás hallgatóságot látja a lányban, észre sem veszi feslő szépségét és rajongását, gátlástalanul tivornyázik előtte újdonsült cimborája, egy Fábíán nevű félparaszt vállalkozó meg a csatolt ribancok társaságában. A kislány egy ízben meglesi az álmolvag hentergőzését az egyik lotyóval, elájul, megjön a havivérzése, de mindez mit sem változtat érzelmein. Lakótársa és volt cselédje, Balog Márton példáját követve László rákap a vadorzásra is, nagyrészt ez fedezi élelemszükségletüket, mert Ázbej beszüntette a támogatást, a heti 40 korona pedig, amelyet dr. Simay ügyvéd révén küld Lászlónak egy ismeretlen jótévő, az elmege pálinkára. Megbízóját semmi faggatózásra sem fedi föl a szamosújvári ügyvéd, róla magáról is csak annyit tudni, hogy húsz esztendeje ő vásárolta meg Bischitztól Ladossa Júlia arcképét, amelyet Gyerőffy Mihály kidobott az ablakon, amikor felesége megszökött.

1911 nyarán véget ér majd az 1878 óta tartó európai békekorszak, de a tavaszi hónapokban még senki sem figyel föl a háborús előjelekre. Jellemző, hogy Gaston d'Orléans francia királyi herceg diadalmenetben járja be Európát, hogy megalapítsa párbajellenes ligájának helyi fiókjait. Budapest után, ahol Wuelfenstein Frédi lesz az egyetemes országos főtitkára, Kolozsváron is nagy bankettet rendeznek a herceg tiszteletére. Mialatt azonban a királyi sarj a középkori barbár szokást gyalazza és a magyarok párbajellenes buzgalmáról áradozik, a lelkesen élő- ző hallgatóság azon derül, hogy Bogácsy nyugalmazott őrnagy és hivatásos párbajsegéd már javában szervezi Kamuthy Isti és Wuelfenstein Frédi párviadalát, amely aztán le is bonyolódik még aznap este, a herceg elutazása előtt. A fogadáson Gazsi báró sejtelmes célzásokat tesz Abády előtt valami hosszú utazásra, és amiatt mentegetőzik, hogy hírbé hozta, de nem vette feleségül Laczók Idát, mert a lány "boch- zasztó buta".

Adrienne ugyanabban a kiváló lausanne-i nevelőintézetben helyezi el Klémit, ahol maga is nevelkedett, remélve, hogy ott jó kezekben lesz a zárkózott, lelki zavarokkal küszködő le- ány. Hazamenet kitér Meránba, hogy meglátogassa búskomorságba esett anyósát, akinek ellátásáról ugyancsak ő gondoskodik. Szemtől szemben Clémence grófné üres tekintettel me-

red a semmibe; reménytelen eset. De minél közelebb ér a vonat Kolozsvárhoz, e lehangoló élményeket annál inkább kisöpri Adrienne lel- kéből az örmvárás, a biztos tudat, hogy éjfél- kor együtt hevernek majd el kedvesével a kandalló előtt, a régi csergén.

Két nappal később a kolozsvári Centrál szállóban az idény legszebb bálja áll, ahol a versenylázban lihegő hölgyek különbnél kü- lönb fejdísszel vagy jelmezben jelennek meg. A kínai császárnénak öltözött Adrienne termé- szetesen összes vetélytársnőjén túlszár, de csak sówár pillantásokkal illetik a férfiak az egy Abádyn kívül, mert bár viszonyukat továbbra is szigorúan rejtve tartják, a társaság tudomásul vette, hogy ők ketten összetartoznak. A bála- nyák pódiumán trónolva, a többi tisztos matróna közt, Lizinka tánti a jelenleg Kolozsvár mellett dolgozó Laczók Tamáson köszörüli a nyelvét: hogy az alig 13 éves cigánylány, akit pénzen vett, hogy a börtön ésatöbbi. Az épp idejében érkező mérnök odavet néhány szót a rágalmozás törvényi következményeiről, majd miután Lizinka nénit elhallgattatta, utált öccsét, Jenőt és Weissfeld Somát szégyeníti meg, "úri erdőtolvajoknak" nevezve őket (az üzlettársak voltak a haszonélvezők dr. Boros Zsigmond egyik piszkos ügyletében). Az anyává lett Margitka, aki csöndesen fejére nőtt valamennyi Alvinczy fiúnak, kedvtelve hallgatja megjuhászodott férje dorombolását, és ráncba szedi Kendy Pityut, aki immár az ő szívtelenségét sirja el Ádám vállán. A pipázóban a férfiak az újonclétszám-emelést meg a hajórajfejlesztést kárhóztatják, s a várható olasz páfördulástól nem tudván, a "majom albánokon" élcelődnek mint lehetséges ellenségen. A világlátott, jólértesült, művelt Laczók Tamás hiába veszi védel- mébe a lefitymált albánokat okadatolt fejtegetéseivel, itt valójában senkit sem érdekel a külpolitika. Szintén Laczók Tamás siet a szív- rohamot kapott id. Alvinczy Ádám segítségére. Miután beadta neki az életmentő csöppeket és hazakísérte, az öregúr kiönti előtte a szívét: a jó útra tért Ádám kivételével fiai egyebet sem tesznek, mint elmulatják, elherdálják, amit ő egy küzdelmes élet során összekuporgatott nekik.

Másnap a bált követő gyönyörteli éj emlé- kein merengve veszi kézhez Abády a levelet, amelyben Gazsi báró sürgős találkozóra hívja magához Bükkösszentmártonba. A rosszat sejtő Abády veszett iramban hajt oda kocsi- ján, mégis elkészik: Kadacsay már halott, megmér- gezte magát. A számára hátrahagyott csomag- ban végrendelet-kiegészítést és búcsúlevelet talál Bálint, meg egy ezüst cigarettatárcát — Kadacsay egyetlen értéktárgyát. A halott arcán nyugalom és megvetés, szobájában szétdobált könyvek.

Ugyanezen a napon szenved ki az öreg Alvinczy. Végakarata szerint Ádám fia kielégítte- tett Magyartóháttal, Farkasra és Zoltánra apró, megterhelt birtokok maradnak, Ákosra ellen- ben semmi, hiszen eddig kiegyenlített tartozá- sai már túl is haladták örökrészét. Ez utóbbi rendelkezés riadalmat kelt a család körében, ugyanis Ákos éppen a bál éjszakán csinált újabb, 16 ezer koronás kártyaadósságot. Az Alvinczy fiúk közül egyedül Ádám fizethetne, s ő meg is tenné, ha kis felesége hagyná. De nem hagyja, hanem kisüti a jobb megoldást: a fiúnak külföldre kell szökönie s ott új életet kezdenie, mivel azonban semmihez sem ért, hát álljon be az idegenlégióba Algírban. ÁB az Afrikát is megjárt Laczók Tamáshoz küldetik tanácskérés végett.

Tanyáján, a roskatag brétfüi parasztházban a mérnök szakavatott felvilágosítással szolgál

Abádyak az idegenlégioról, majd általában az észak-afrikai viszonyokról, a franciák marokói terveiről stb. Mindenről nagy tájékozottsággal beszél, miközben a buja kis cigányszajha (aki lám, nem Lizinka néni elmeszüleménye) ugyanolyan hozzáértéssel dörgölőzik a vendéghez. Íme — morfondírozik Abády —, Laczók Tamás önként szórja a szélbe azt a tudáskincset, amit Kadacsay nem tudott megszerezni és ezért öngyilkos lett.

III. RÉSZ

1912. március 7-én Khuen-Héderváry miniszterelnök a király fenyegető üzenetét hozza Bécsből: ő, aki eddig oly híven megtartotta a 67-es kiegyezést, most a "rezolúciós" indítvány miatt le fog mondani, s ám lássák a hálátlan magyarok, mit főz számukra utódja. A Kossuth Ferentől kezdeményezett és Andrássy, Tisza, sőt Khuen-Héderváry által is felkarolt "rezolúció" abban állt volna, hogy korlátozzák Ferenc József főhadúri jogait, cserében az ellenzék beszünteti az obstrukciót a hadügyi javaslatokkal szemben. Tudniillik a hadsereg bővítésére és korszerűsítésére vonatkozó törvények megszavazását már 1911 júliusa óta akadályozzák a függetlenségi. Miközben Marokkón Franciaország összekap Németországgal, s utóbbit meghátrálásra kényszeríti az Entente kökémény egysége, miközben Olaszország megtámadja a török birodalmat Afrikában, jelezve, hogy külön úton jár a hármasszövetség másik két tagjához képest, amelyek a jelen állapot fenntartását kívánják török viszonylatban, miközben tehát ismét fölremlik a világháború veszélye — Justh Gyula, a szocialistákkal karöltve, az általános szavazójog jelszavával népgyűlést rendez a véderőjavaslatok ellen. A lemondási szándék most villámcsapásként éri a magyar közvéleményt, mert a trónörökösről, ha egyebet nem is, annyit mindenki tud, hogy magyarfaló.

Slawata a trónváltás esetére miniszteri tárcát kínál Abádyak. A követségi tanácsos így érvel: Ferenc Ferdinánd először csak a kormánypart és Justhék által egyaránt szorgalmazott gyökeres választójogi reformot hajtáná végre az új kormány, ha másképp nem megy, rendeleti úton, trónra kerüléséig azonban semmiféle tényleges reformot nem akar és nem enged. Abády, aki tisztában van Ferenc Ferdinánd távolabbi terveivel és felbőszül a trónörökös hallatlan önzésén, kereken visszautasítja Slawata ajánlatát.

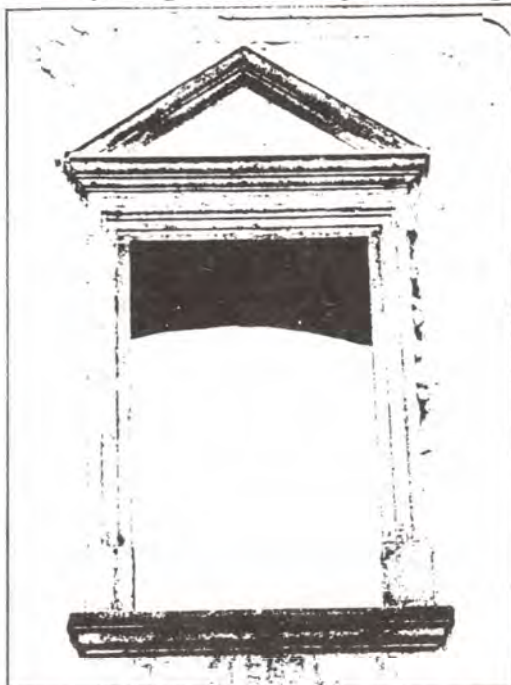
A következő hetekben Khuen-Héderváry elejti a rezolúciót, majd lemond. Április közepén Lukács László lesz a miniszterelnök. Lukács megpróbálja rávenni Justhot a katonai javaslatok bár egy évnvi érvényű átbocsátására a választójogi reform fejében, az ellenzéki vezér azonban kevesli a jogkiterjesztés ígért mértékét, és megmarad az obstrukciónál, nem sejtve, hogy Lukács kezét megköti a trónörökös. Nehezíti a meggyezést az is, hogy a Justh-tábor nem kívánja alább adni a hazafiságban a függetlenségi párt Kossuth-Apponyi-féle töredékénél. Így kerül megint előtérbe az ellenzéknek gyűlöletes s a kormányparttól csak részlegesen támogatott Tisza István személye. A jövődől hálzelnök részéről mindenki erőszakra számít, emlékezve 1904-re.

Ezalatt Abády Erdély, Budapest és Abbázia között ingázik. Édesanyján az érelmeszesedés tünetei mutatkoznak, jobb karja időlegesen megbénul. A halálfelelemtől meglegyintett Róza asszony szokatlan gyöngédséggel viseltetik fia iránt, mi több, elbűvölően kedves Adriennehez, akivel Abbáziából hazatartva egy budapesti cukrászdában akadnak össze. A "gonosz asszony" megilletődik, kézcsókkal hódol jövődőlbeli anyósának.

Abády Tiszát tekinti az egyetlen magyar államférfinak, aki kivezetheti az országot a po-

litikai válságból, ám attól tart, hogy a véderőjavaslatok házszabálysértéssel történő kimondatása — amit maga is mulhatatlannak ítél — a politikus bukására vezet. Ezért találkozót kér tőle, és tiszteletteljesen azt tanácsolja neki: másvalakivel végeztesse el a hálátlan feladatot. Tisza válasza: az obstrukció letörésére, az okvetlenül szükséges és mindennél előbbre való rendcsinálásra egyedül ő alkalmas, és vállalja a következményeket.

Május 22-én Tisza Istvánt házelnökké választják. A szocialisták az "általános titkos" védelmében nagyszabású tüntetést rendeznek, a rendőrség a tömegbe lő, hat ember életét veszti, 182-en megsebesülnek. Június 4-én a parlamentben, az ellenzék tombolása közepette, Tisza bejelenti, hogy leszámol az obstrukcióval, és kinyilatkoztatja a véderőtörvényt. A délutáni ülésen az ellenzék ismét éktelen ricsajozásba, randalírozásba kezd, mire rendőrök nyomulnak a terembe és kivezetik a nemkívánatos képviselőket. Ezek engedelmesen vonulnak ki sorban, két-két rendőrtől közrefogva, s a kijáratnál hosszan fényképezetik magukat. Egyedül Károlyi Mihály esik neki a közegeknek pusztá kézzel, holott ő nem is szerepelt a kivezetendők lajstromán. A következő üléstől az országházat rendőrségi zárólánc veszi körül. Egy Kovács Gyula nevű kizárt képviselő mégis bejut, három revolverlővést ad le Tiszára s egyet magára. A házelnöknek haja szála sem görbül, a merénylő megsérül. A csonka parlament meg-

szavazza a módosított házszabályzatot, majd szétszórja nyári szünetre.

Abády a havason végre írásos bizonyítékokhoz jut Simó Gaszton visszaéléseinek egyike, az illetéktelen adószedésre és a pénz elikkasztására nézve. Bálint gróf régi híve, Lung Nyikuláj (Kula) a körjegyző által aláírt adónyugtát, továbbá árverési végzést és ügyvédnek szóló meghatalmazást hoz nagyapjától, Juon aluj Maftyétől, akinek földje kalapács alá került, mivel a Simónak befizetett adóösszegek sohasem értek el az adóhivatalba. Az iratok birtokában Abády az általa felfogadott ügyvéd révén megindíthatja a vizsgálatot. A hegyekben töltött napokat megédesíti AB számára egy aprólékosan előkészített titkos légyott Addyval.

IV. RÉSZ

1912 novemberének derekán Dénestornyán a szövetségi házban az Abády titkáranak állt Gányi Miklós, továbbá Kozma Áron központi küldött vezetésével ülésezik a hitel- és fogyasztási szövetséget bizottmánya. Abády távol marad az ülésről, nehogy túlzott nagylelkűségé-

ben túllőjön a célon, mint legutóbb is: mikor a szövetséget földet vásárolt és részletfizetésre szétosztotta, ő a nincstelen ajánlkozokat is felpartolta, akik aztán nem törlesztették a vételrat, s a kárt Abády térítette meg, rácáfolya ily módon a szövetségeti gondolatra, a kölcsönös segélynyújtás elvére. Bálint tehát a szövetségeti irodáknak is helyet adó nagyapai kúriában várakozik, és szédülésekkel küszködő anyja miatti aggodalmak közepette elolvassa az újságokat. A balkáni háborúról, a görög, montenegrói, bolgár és szerb előnyomulásról szóló tudósítások bosszantóak: a Monarchia mit sem tesz a balkáni status quo, a török uralom fenntartása érdekében. Idehaza az ellenzéki koalíció vezérei (Justh, Kossuth, Apponyi, Andrássy) előbb zavarkeltéssel próbálkoznak az országgyűlésben, majd ellenparlamentet hívnak össze egy szálloda báltermébe. Itt Apponyi Albert a népek önrendelkezését élteti, és baráti jobbot kínál a szerbeknek. Mások még tovább mennek: elítélik a Monarchia nagyhatalmi becsvágyát, balkáni szerepvállalását és a német szövetséget. Abádyt mindez föllingerli: a handabandázó ellenzékiek a háborús veszély kellos közepén megint csak pártérdekeiket, közjogi rögeszméiket tartják szem előtt, nem törődve a külföldi visszhanggal.

A szövetségeti gyűlés végeztével útban a kúria felé Kozma Áron mérgesen szapulja Abádyt túlbuzgóságáért, oktan bökészűségéért, Gányi azonban védelmére kel: hol tartana a mozgalom az ő segítőkézsége, lelkesedése nélkül? Kozma erre menten elismeri pártfogójuk érdemeit, de azért a kúriában, mielőtt elindulnának tervezett szövetségeti körútjukra, ígéretet vesz Abádytól, hogy többé nem vállal anyagi felelősséget másokért.

Közben levél jön Zutor András Mézes alerdésztől: Timbus pőpa megfenyegette az öreg Juont, és rá akarja tétetni a keresztet az írástudatlan paraszttal valami irományra, föltehetően egy visszakozó nyilatkozatra; ennek alapján Kulát, az unokát rágalmazással és okirathamisítással, Zutort bűnpártolással, Abádyt felbujtással vádolhatják.

A tíznapos székellyöldi ellenőrző és szervező körút vége felé a Kisküküllő megyei Gyálfalván, Kendy Pityu falujában hatalmas vendégsereg torlaszolja el az utat Abády kocsija előtt. Kendy Pityu törvényt ül a pálinka fölött, hogy azontúl csak bort igyék. A tömérdék mókával fűszerezett "tárgyalás", a meggyapálkás korszó "kivégzése" után persze nagy eszem-isznom kekedik, egyetemleges lerészegedéssel. Abády fanyar szájjal hajt tovább: mennyi eltékozolt erő és tehetség! Dicsőszentmártonban sürgöny várja a hírrrel, hogy anyját megütötte a szél.

Szomorú az idei karácsony Dénestornyán. Róza asszony kiskirálynői méltósággal viseli és leplezi jobb oldali bénaságát, de helyette Bálintnak kell szétosztania a szokásos ajándékokat a falusi gyermekek között.

1913 februárjában a Simó Gaszton elleni elhúzódo vizsgálat váratlan kanyarulatot vesz. A körjegyző hamis vád, illetve bűnrészesség címen följelenti Lung Kulát és Zutor András Mézest. Felmutat egy tanúk előtt tollbamondott nyilatkozatot az öreg Juontól, miszerint unokája megtevesztette őt, az ügyvéd meghatalmazásról azt sem tudta, hogy micsoda, a nyugta pedig nem adófizetésről, hanem egy régebbi tartozás kiegyenlítéséről szól. Abády nem tűrheti, hogy a két ember bajba jusson miatta. A szívvel-lélekkel mellette álló Adrienne bátorító szavaitól is ösztönözve, elhatározza, hogy mentőtanúnak jelentkezik, beismeri saját "bűnszerzői" ténykedését, és bár bizonyítani alig tud, mindent a bíróság elé tár a Simó-Timbus-bűnszövetséget üzemleiről. Számol azzal, hogy képviselői mentessége csak ideig-óráig védi, s hogy ha elítélni nem fogják is, nevét, a "semit->>>>> folytatás a 14. oldalon

>>>>> folytatás a 13. oldalról

tevő mágnesét", könnyen beszározhatják — mégis egész lénye a kockázat vállalására, helytállásra sarkallja. Értésülve Abády szándékáról, Simó jogtanácsosa, a pertől országos hírnevet remélő dr. Farkas Tódor módosítja haditervét: nem bünszerzés, hanem hamistanúzás vádjával perli majd a gróft.

A tárgyalás előestéjén újabb váratlan fordulat következik be. Abádyt fölkeresi Timbus pópa "vad dáko-román" fia, aki a tüdőbaj végső szakaszában szenved. Emésztőbelső viaskodás után Timbus Koriolán lelkében az igazságérzet felülkerekedett a magyargyűlöleten. Perdöntő ellenbizonyítékokat ad Abády kezébe, két megszagtatott papírlapot. Az egyik a Juon-féle nyilatkozat eredeti fogalmazványa dr. Farkas Tódor kézírásával és rányomtatott nevével. A másik Simó levele a pópához, a következő utasításokkal: Kula távollétében menjen föl Juon aluj Maftyéhoz, másolja le a fogalmazványt, majd a másolatra tanúk jelenlétében rovasson keresztet az öreggel. A pópafiban kavargó vihar az iratok átadását követő beszélgetés során sem ül el: a tény, hogy egy magyar mágnes segíti az ő fajtáját, összeegyeztethetetlen számára vakhitével, mindazzal, amire tanították: hogy a magyar urak rabszolgasorba süllyesztették és kirabolták a románokat, hogy a magyarok jöttéig a latin kultúra töretlenül továbbélt Erdélyben stb. Az éppen vért köhögő fiú kímélése végett Abády csak felerészben sorolja elő fennhangon a kézenfekvő ellenvetéseket: a rendiség, ez az összeurópai intézmény, sohasem volt nemzeti színezetű; a jobbság nem rabszolgaság, s a magyar jobbság sorsa semmiben sem különbözött a románétól; a földesúr bolond lett volna, ha kifosztja, tönkreteszi jobbjait; attól fogva, hogy Aurelianus kivonta a légiókat az egykori Dácia területéről, a magyarok bejöveteleig 600 év telt el, ez idő alatt a föld a vándor népek (gótok, vandálok, gepidák, avarok, bolgárok) országútja volt, és semmi adat nem maradt fenn bármely helyi kultúráról; a magyar és román nép megbékélése nemcsak lehetséges, de szükséges is. Koriolánt egy pillanatra meggondolkoztatják Bálint szavai, de aztán előnti az indulat: kiengesztelődés? talán valamikor..., de előtte fizessenek meg a magyarok tízszeresen, százszorosan, és akkor sem, soha, soha!

A tárgyaláson meg sem jelenik Abády. Ügyvédje bemutatja a két írást, és azzal vége a pernek. Kulát és Zutort fölmentik, Simót elcsapják, dr. Farkas megrovásban részesül, és nagyratörő álmái örökre szertefosznak.

A tavaszt anyja toloszéke mellett tölti Bálint, minden igyekezete arra irányul, hogy elszórazkossa, felvidítsa a beteget. Ezúttal igen lanya érdeklődést keltenek benne az újsághírek a balkáni háborúról, Tisza kardpárbajairól vagy az ellenzék meg a szocialisták és a Galilei Kör népgyűléséről, ahol Apponyi együtt szerepel Jászival és Kunfival, akik később a forradalmat és utána a kommunizmust csinálták.

Az agyvérzése óta bágyadt, aluszékony Róza asszony egy szép napon hirtelen fölélnkül, fiát összetéveszti halott férjével, boldogan cirógatja a visszatértné hittet, szeretett lovaihoz kívánczik, le is viszik a kastélyból, eléje terelik a ménest, ott hal meg a kedvesek között, elégedetten.

V. RÉSZ

1913. november 19-re Bécsbe rendelik a magyar delegációt, hogy Berchtold külügyminiszter megvonja a két balkáni háború mérlegét a magyarok előtt. Berchtold csalafinta okoskodással próbálja diadalként feltüntetni a Monarchia kudarcát. Valójában a következő a helyzet: az igaz, hogy a kettősbirodalomnak sikerült megvédenie a szerbekkel szemben Albánia önállóságát, és megszerezte Magyarországnak

Adah Kaléht (a Jókai-féle Senki szigetét), ezzel szemben elvesztette befolyását és tekintélyét a Balkánon, és amikor a bukaresti béke felülvizsgálati jogát kérte a nagyhatalmak közt magának is, a többiek cserben hagyták, és csak annyit ért el, hogy magára haragította Romániát, amely e békével többet kapott, mint az első háború végén lezajlott osztozkodáskor; a rosszmájúak szerint a két balkáni háborút nem Törökország, hanem Ausztria-Magyarország vesztette el. Egy-két idevágó kérdésfeltevést leszámítva, a magyar delegáció magyar belügyekkel (pl. a képviselőházi őrség dolgával) hozakodik elő, amelyek nem is tartoznak hatáskörébe. Arról szó sem esik, hogy a Monarchia jórészt alárendelt szerepet játszott a háború folyamán, és hogy erre rá is volt szorítva, a sok obstrukció miatt még felkészületlenebb lévén Oroszország ellen, mint lesz egy év múlva.

A delegációnak Abády is tagja: a Tisza-kormány megalakulása után ezzel a tisztséggel jutalmazta őt a régi-új miniszterelnök azért, hogy szövetkezeti munkája érdekében feladta függetlenségét és belépett a kormánypártba. Bálint Svájból érkezett, ahová a megövegyült Addyt kísérte (Uzdy időközben meghalt a tébolydában); a szerelmeseik valóságos mézesmedve töltek a hegyek között, boldog tervezgetésben a gyszív letétével esedékes egybekelésükről.

Utolsó bécsi estéjén Abádyt meghívja egy kis koccintgatásra Kollonich Péter a cimborájával, Zalaméry Kristóffal közösen bérelt szállodai lakosztályba. Más vendégek mellett hivatalos ide a világiáró spanyol táncosnő és kurtizán, az észbontó szépségű La Pantera, akiről a fülig szerelmes Zalaméry úgy véli ostobán, hogy egy gyémánt nyakláncot és egyéb ajándékokkal magához láncolta. A Pantera azonban jőpénzért füvel-fával lefekszik. Kegyeire titkárnőjével, a Contessával kell megalkudniuk az ügyfeleknek. A szintén jelenlévő előkelő idős hölgy hamarosan fölfedi kiletét Abády előtt: nem más ő, mint Ladossa Júlia. A kerítőnő az erdélyi ismerősökről szórakozottan, fiáról, Gyerőffy Lászlóról izgalomtól fűtött, bűnbánó, szégyenkező hangon faggatja Bálintot. Utoljára, gonosz mosollyal az ajkán, Kendy Sándor felől érdeklődik, és meghagyja Abádynak: tájékoztassa az öregurat találkozásukról és mindenekelőtt az ő jelenlegi foglalkozásáról. Bálintban most földereng a kiskeresztúri látogatás emléke, a hasonmás-feleség, a sérült arckép a falon, amelyről akkor azt hitte, hogy Kendy ábrázolja jelmezballi öltözetben. A Contessa végül megfogadtatja Bálinttal, hogy a táncosnő jövő év elejére időzített budapesti föllépése alkalmával fölkeresi őt újabb hírekkel László élete folyásáról.

Kajszát persze sohasem tudósítja Abády, ellenben lelki furdalása támad unokatestvére miatt, bár az maga zárkózott el tőle és segítségétől. Hazatérve kikicsizik hát Szamoskőzra. Ott csak az immár 15 éves, gönceiben is bűbajos Bischitz Reginát találja, László Szamosújváron devernýázik Fábiánnal. A süldőlányból ömlik a szerelmes panasz: változatlan odaadással szolgálja bálványát, aki csak afféle hasznos háziállatnak nézi őt; főz, mos, takarít és pálinkát, miegyebet lopkod neki folyvást az apai pofonok dacára, kivakarja a koszból, valahányszor összerondítja magát és szobáját alkoholfüves kicsapongásai után, és ápolja is, mert László nemcsak a rosszbajt szedte föl, hanem ijesztően lefogyott és sokat köhög az utóbbi időben, kosztjára és gyógyszerre alig futja abból a heti 20 forintból, amit dr. Simay küldözget Bischitz papának. Amint azonban erre Abády fölveti: szanatóriumba kéne utaltatni Lászlót, Regina halálra rémül, nyomban visszaszívja sirámai javát, nem győzi bizonygatni, hogy László állapota javul. Abády pénzt hagy László számára a lányánál, és megkéri, hogy sürgönyözzön baj esetén. Regina buzgón ígérget, de magában

ugyanilyen buzgón fenekedik: "Soha! Soha! Hogy te elvidd tőlem! Azt soha! Soha!"

A Dénestornyán magányosan karácsonyozó ÁB abban a kéjes tévhitben ringatózik, hogy legközelebb már Addyval együtt fog ünnepelni, az asszony meg azzal a hírrel jön vissza Lausanne-ból, hogy Kléminek apró lázai vannak ugyan, de az orvosok szerint nincs ok aggodalomra. Folytatják hát az előkészületeket a fészekrakásra.

A nagyvilágot vihar előtti csend üli meg 1914 elején. A magyar társadalmat és a honatyákat most is csak a szokásos belpolitikai csetepaték foglalkoztatják. Egyedül Tisza István tesz utolsó, megkészt kísérletet a nemzetiségek megbékítésére; a román nemzeti komité, élén Maniuval, kevesli és visszautasítja javaslatait.

Február végén Abády Magyarórkereken jár, ahol az ő erdején és hiteléből faktermelő szövetkezet alakult. Bálint egy füst alatt meglátogatja az apja halála óta visszavonult Alvinczy Farkast. A volt képviselő a bukott nagyság szerepében tetszeleg, világmegevető hangulatát képzeletbeli utazásokkal oldja.

Regina Gyerőffy állapotának súlyosbodásáról, Azbej már a gróf haláláról sürgönyöz. Bálint táviratot küld Budapestre Ladossa Júliának (a lapokból tudottlétéről), majd Kozárdra siet. (Adrienne nem tarthat vele, Svájbba kellett utaznia, mert lánya rosszul lett.) A kiterített László körül csak a kis zsidólány foglalatkosodik. Abády szemrehányására, hogy mért nem adott hírt hamarabb, hallgatással felel. Együtt húzzák rá a halottra egyetlen megmaradt finom ruháját. Bischitz Bálinton akarja behajtani az árát mindannak, amit leánya László számára hordott el a boltból, de ott terem dr. Simay, magához ragadja a számlát, és közli, hogy a Gyerőffy család ügyvédeként nem megnevezhető jóakaró megbízásából a temetésről is intézkedett. A csúriben felállított ravatalnál a gyér gyülekezetből egyedül Simay ismer rá (Abádyról nem beszélve) Ladossa Júliára. A házban az asszony emeli fel később a padlóról a sebzett állatként kuporgó Reginát, hogy egybefolyjon könnyük Lászlóért — az anyáé, aki elhagyta, és a gyermeklányé, aki haláláig kitartott mellette. Miután Abády visszakocsikáztatta Kolozsvárra, az önvádától marcangolt anya azonnal vonatra száll. Délután a szállodából Abády lakására továbbítják a Ladossa Júliának küldött virágcsokrot. Az öt szál tearózsa között nincs névjegy.

VI. RÉSZ

1914 júliusának közepén Abády egy svájci szállodában súlyos balsejtelmek közt várakozik Adrienne-re, aki azzal rendelte ide, hogy döntő közlendői vannak. Az asszony már február óta a közeli szanatóriumban lakik kétszeri tüdővérzésen átesett lányával. Bálint ismét gondol próbálja elúzni a gondot: elkerülhető-e a háború, miután a trónörökös Szarajevóban feleségestül meggyilkolták? De érkezik Adrienne és már sorolja is a döntő közlendőket: Klémi csak a szanatóriumban maradhat meg, itt viszont élélhet még 5-6 vagy akár 10-12 évig; ő nem hagyhatja magára, nem ítélteti halálra leányát, aki csupán benne bízódik; azt nem fogadhatja el, hogy ÁB, minden életcélját félredobva, kövesse őket ide, a tüdővérszerek közé, mint ahogy az a gondolat is elviselhetetlen számára, hogy a férfi továbbra is magányosan, családalanul tengődjék; hosszas várakozásra, tervezgetésre nincs már sem erő, sem idő (Adrienne 34 éves lesz, Abády 36 múlt) — tehát okvetlenül és végérvényesen válniuk kell. Az eleinte lázadó Bálint összeroppan a megcáfolhatatlan érvek súlya alatt.

Hazafelé menet Salzburgban megszakítja útját, hogy elrejtőzzék, hogy magába sűppedjen, hogy meghaljon, ha lehet. De július 29-én bebizonyosodik, hogy nem lehet: az utcán rik-

kancsok harsogják, hogy Szerbia visszautasította a Monarchia ultimátumát. Ez már a háború. Abády hanyatt-homlok rohan a pályaudvarra.

Budapest ünnepi lázban ég, fölébredt a nemzet vitézsége. Bálint a pártkörbe siet friss értesülésekért. A kormánypárt tagjai repesnek az örömtől: végre ők is népszerűek, végre ők is jó magyarok. Óriási tömeg jön a székház elé Tiszát és a háborút éltetni, Tisza szónoklatát hallani. Tisza azonban semmi követelésre és könyörgésre sem mond beszédet, sőtét arccal ül székében, mintha előre látná népe végét. Megannyi híve, köztük Abády is, elhűlve értetlenkedik: miért e tartózkodás az általános ujjongás közepette? Csak amikor megnyílnak a bécsi titkos levéltárak, évekkel az államférfi halála után derül ki: Tisza azon a koronatanácson, ahol az ultimátumot elhatározták, szívósan elenezte a háborút, le is mondott, abban a reményben, hogy ezáltal enyhíthet a szövegezésen, és csak királya parancsára meg a nemzeti egység érdekében maradt mégis a helyén, és kötelességtudásból vállalta a háborúszerzés ódiáját végig, haláláig, szótlanul.

Bálint egyenruhát vásárol és Kolozsvárra utazik. Idehaza is mindenki derűs, bizakodó,

A bochidai kastély istállókapuja

hadba készül az ifjúság: a Laczók és Alvinczy fiúk, Milóth Zoltánka, Kamuthy Isti, Kendy Pityu és Jóska. A fiai fölszerelése után mászkáló Laczók Jenőnéhez csatlakozva, Abády találkozik az Alvinczyakkal; az immár széles kedvű Farkas büszkén újságolja: nem is hárman, hanem négyen mennek ők muszkát verni, hiszen a háború hírére Ákos megszökött az idegenlégióból. Feltűnik Timisán Aurél is, és Bálint kérdésére, hogy miért utasította vissza a román bizottság Tisza februári javaslatait, az ügyvéd lekezelően magyarázza: ugyan hol vagyunk már attól a balkáni háború és a bukaresti béke után, amikor recseg-roppog az öreg Monarchia, kivált hogy meghalt a trónörökös, az egyetlen, aki talán meg tudta volna reparálni; és milyen furcsa, hogy Ferenc Ferdinándot azok a szlávok ölték meg, akiket naggyá akart tenni, és azok a magyarok indulnak miatta háborúba, akik mindig utálták.

Mielőtt bevonulna ezredéhez, Abády Bálint végigjárja az ősi kastélyt Dénestornyán, megteszi az utolsó intézkedéseket, elbúcsúzik emlékeitől, múltjától és a régi Magyarországtól.

JEGYZETEK

szélsőbal (itt): az 1865-i országgyűlésen kristályosodott ki mint a kiegyezést következetesen elutasító csoportosulás, szemben a mérsékelt ellenzéki balközéppel. A szélsőbalból alakult meg 1868-ban a Negyvennyolcas Párt.

Függetlenségi Párt, 1874-1918: a magyar országgyűlés legnagyobb ellenzéki pártja a dualizmus korában. Az 1865-68-i országgyűlés kiegyezés-ellenes ellenzékéből alakult szélsőbalban gyökerezett. 1868-ban Negyvennyolcas Párt néven alakul meg. 1874-ben veszi föl a Függetlenségi és 48-as Párt, közhasználatban a Függetlenségi Párt nevet, amikor a Tisza Kálmán vezette balközéppel a Deák-párttal küszöbön álló fúziója előtt előbbiből a baloldali elemek csatlakoztak hozzá. Kossuth Lajos haláláig a F. P. zöme, felemás módon, a töle kapott tanácsokat követi. Tiltakozik a közös ügyek, a dualizmus ellen, de a perszonál-unió álláspontjára helyezkedik, és nem ragaszkodik a Habsburg uralom felszámolásához. Egyik tagja, Eötvös Károly a tiszaszlári vérvád perben fellép az antiszemitizmus ellen. 1891-ben Ugron Gábor csoportja kiválik. A párt egysége 1895-ben áll helyre, amikor Kossuth Lajos halála (1894) után fia: Kossuth Ferenc hazatér és elfogadja a F. P. elnökségét. Töle a F. P. és legharciasabb vezetője, Justh Gyula, apja politikájának folytatását remélte. A századfordulón előnyomulnak benne a polgári elemek és a nagybirtokos arisztokraták, az "agráriusok" (Apponyi Albert gr., Bethlen István, stb.). Az 1905-i választásokon — először — többséget ér el a F. P., és a darabont kormányval való kísérletezés csak fokozza népszerűségét. Kossuth Ferenc 1906. ápr. 4-én, választójogi reformot ígérve, paktumot köt Fejérvárral, illetve ennek révén az uralkodóval, és megalakul a koalíciós kormány Wekerle Sándor vezetésével (Kossuth Ferenc a kereskedelemügyi tárcát kapja). Az 1905-07-i aratósztrájkok, parasztmozgalmak elnyomása után a szavazók egy részét megszerzi az 1909-ben alakult Függetlenségi és 48-as Országos Gazdapárt, a Nagyatádi-féle későbbi Kiszgazdapárt elődje. Mikor Kossuth Ferenc 1909-ben le-

mond a magyar nemzeti bank felállításáról, újabb szakadás következik. A F. P. többsége Justh Gyula mögé tömörül és leszavazza Kossuth Ferencet, akit Apponyi Albert támogatott. Az 1910-i választásokon mindkét függetlenségi párt vereséget szenved. A Tisza István elleni harc során 1913-ban újra egyesül a F. P., amelyhez Károlyi Mihállyal az élen a "pártonkívüli függetlenségi" is csatlakoznak. Az Egyesült Függetlenségi és Negyvennyolcas Párt elnöke Károlyi Mihály lesz. Míg ő és szűkebb köre ellenzi a német szövetséget, Apponyi a F. P. nevében üdvözlö az I. világháború kitörését. 1916-ban Károlyi 25 képviselővel kilép a németbarát F. P.-ből és új F. P.-ot hoz létre. Apponyiék a Wekerle által 1918-ban alakított 48-as Alkotmánypárthoz szegődnek. 1918. okt. 28-án Károlyi és pártja a Szociáldemokrata Párttal meg a polgári radikálisokkal együtt részt vesz a Nemzeti Tanács megalakításában, és az októberi forradalom után Károlyi vezetésével alakul meg az új kormány. A F. P. jobbszárnya szembefordul a forradalommal, baloldali csoportja is főként a kommunisták fékezéseére törekszik. A F. P. 1919 elején feloszlik.

Szabadelvű Párt: magyar kormánypárt 1875-től 1905-ig. 1875-ben a kiegyezés alapján, az Osztrák-Magyar Monarchia fenntartása és megerősítése érdekében alakult a Deák-párt és a balközép fúziójával. Szorgalmazza a balkáni terjeszkedést, támogatja a német törekvéseket (Bosznia-Hercegovina bekebelezése, kettősszövetség a Német Birodalommal). Tisza Kálmán miniszterelnöksége idején (1875-90) a pártban Tisza, a "generális" akarata érvényesül, a "mameluk" képviselők a szavazógép szerepét töltik be. A további szabadelvű párti kormányok lényegesen rövidebb ideig tudják fenntartani magukat: Szapáry — 1890-92; Wekerle — 1892-95; Bánffy — 1895-99; Széll — 1899-1903; Khuen-Héderváry — 1903 jan.-nov.; Tisza István — 1903-05. Az "agráriusok" 1904-ben kilépnek és csatlakoznak a Függetlenségi Párthoz. 1905-ben a Sz. P. vereséget szenved a parlamenti választásokon és 1906-ban Tisza István javaslatára feloszlik. Legnagyobb csoportja Lukács László kezdeményezésére megalakítja a Nemzeti Társas-

kört, a Szabadelvű Párt utódjának, az 1910-ben Nemzeti Munkapárt néven alakult pártnak a magját.

koalíció, koalíciós kormány: a pártszövetség 1904-ben jön létre Tisza István szabadelvű párti kormányának megbuktatására, a következő pártokból: az ifj. Andrássy Gyula vezette Alkotmánypárt, a Függetlenségi Párt, a Néppárt, a Bánffy-féle Újpárt és a Polgári Demokrata Párt. Az 1905-i választáson a koalíció megbuktatja a Szabadelvű Pártot, de I. Ferenc József akkor nem engedí kormányra a koalíciót, amelyben a függetlenségi pártiak vannak többségben, és a parlament állandó elnapolása mellett Fejérváry Géza parlamenten kívüli ún. darabont kormányával kísérletezik. A koalíció lemond a nemzeti követelésekről, megegyezik az uralkodóval, és így 1906-ban kormányra kerül. A Függetlenségi Párt kettészakadása következtében a koalíció felbomlik (1909), és az általa alkotott kormány 1910-ben lemond.

darabont kormány: báró Fejérváry Géza tábornagykormány, amelyet Ferenc József 1905 júniusában alkotmányellenesen, a parlamentarizmus szabályait semmibe véve nevezett ki. Darabontoknak nevezték mindazokat, akik e kormány alatt hivatalt vállaltak.

Bosznia-Hercegovina okkupációja és annexiója: az 1877-78-i orosz-török háborút követő berlini kongresszus (1878) felhatalmazta a Monarchiát Bosznia-Hercegovina megszállására, bár jogilag fenntartotta a török szultán hatalmát a két tartomány felett. Ez a megszállás volt a Monarchia balkáni terjeszkedésének első lépése. Le kellett hozzá küzdeni a lakosság szívós fegyveres ellenállását. 1908-ban a Monarchia bejelenti Bosznia-Hercegovina bekebelezését, ami csaknem háborúhoz vezetett európai válságot idézett elő.

Nemzeti Munkapárt: a dualizmus, a Monarchia fenntartására 1910-ben alakult párt. Vezetője Tisza István. Zömmel Tisza volt szabadelvű párti híveiből áll. Mint kormánypárttól támogatásban részesülnek töle a következő kabinetek: Khuen-Héderváry (1910-12); Lukács László (1912-13); Ti-

sza István (1913-17). 1917-ben, Tisza lemondása után szétesik.

obstrukció: a polgári parlamentek kisebbségben lévő pártjainak, csoportjainak azon eljárása, hogy a házszabályokban biztosított jogokkal élve valamely ügyben lehetetlenné teszik a vita lezárását, és ezáltal megakadályozzák a törvényjavaslatok elfogadását. Eszközei: az ismételt "távbeszéd", a módosító indítványok folytonos beterjesztése, névszerinti szavazás kérése minden apró-cseprő ügyben stb. Ellene ügyrendi intézkedéseket alkalmaznak (a beszéd- és vitaidő korlátozása stb.). A dualizmus kori magyar parlamentben gyakran folyamodott obstrukcióhoz az ellenzék. 1872-ben még a választójogi tervezett szűkítésének megátalására, 1891-ben viszont a feudális eredetű, de nemzeti érdekeket is szolgáló megyei közigazgatás átalakítása ellen alkalmazták. Az 1896-1912 között jóformán állandósult obstrukció a kormányzati válságot s ezzel együtt a dualizmus megrendülését jelezte-okozta. Tisza István 1912-ben erőszakkal törte le az obstrukciót: a mentelmi jog feloldozása árán rendőrökkel hurcoltatta ki a parlamentből az obstruáló képviselőket.

ifj. Andrássy Gyula, gr. (1860-1929): a Habsburgok és a dualizmus híve, 1885-től szabadelvű párti képviselő. Elítéli Tisza István erőszakos parlamenti rendszabályait, és 1904-ben kilép a Szabadelvű Pártból; 1905-ben megalakítja a kiegyezés alapján álló Alkotmánypártot, amely tagja a koalíciónak. A koalíciós kormányban belügyminiszter. Az általános választójog egyre erőteljesebb követelésével szemben plurális választójogi tervezet készíti, ezt a tömeges ellenállás miatt nem lehetett végrehajtani. A koalíciós kormány bukása után Tisza István parlamenti ellenzékének egyik vezetője marad. A Monarchia összeomlásának napjaiban közös külügyminiszternek nevezik ki (1918. okt. 24. — nov. 5.). 1919-ben a bécsi ellenforradalmi komité egyik vezére. 1921-ben részt vesz IV. Károly érdekében a királypuccsokban.

>>>>> folytatás a 16. oldalon

Apponyi Albert, gr. (1846-1933): konzervatív politikus, 1872-től különböző pártok képviselője. 1891-től a Nemzeti Párt vezére, 1904-től az 1. világháború végéig a függetlenségi párt egyik hangadó személyisége. 1906-tól 1910-ig a koalíciós kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere. Mint ilyen a magyar nyelv hathatósabb oktatására irányuló nemzetiségi iskolatörvények szerzője. Az 1. világháború után az 1920-i párizsi békekonferencián a magyar küldöttség vezetője. Híres volt szónoki képességéről és nyelvtudásáról.

Áchim András (1871-1911): jómódú gazdálkodó, politikus. Csatlakozik az Újjászervezett Szociáldemokrata Párthoz, ennek képviselője 1905-től. 1906-ban szakít a szocdemekkel, megalapítja a Magyarországi (Alföldi) Parasztpartot, s ennek hetilapjaként a Parasztújságot. 1910-ben parasztpárti programmal újraválasztják. Cikkeiben, beszédeiben a nagybirtokosság ellen izgat. A Zsilinszky testvérek meggyilkolják.

Bánffy Dezső, br. (1843-1911): politikus. 1875-ben Tisza Kálmán Szolnok-Doboka vármegye főispánjává nevezi ki. 1892-ben a képviselőház elnöke, 1895-től miniszterelnök. Erőskező az ellenzékkel, a nemzetiségi- és a munkásmozgalommal szemben. A tömeges elégedetlenség és a képviselőházi ellenzék obstrukciója 1899 februárjában megbuktatja. Utóbb Tisza István ellenzékéhez csatlakozik.

Bethlen István, gr. (1874-1946): erdélyi nagybirtokos, politikus. Az 1. világháború előtt a függetlenségi párt jobbszárnyához tartozik, majd kilépve, Andrássy Gyula alkotmánypártjához csatlakozik. 1919-ben nagy szerepe van az ellenforradalmi szervezkedésben, utána vezető politikus. 1921-től 1931-ig miniszterelnök. Az új rendszert biztos alapokra helyezi. Egyezséget köt a szociáldemokraták jobboldali vezetőivel. A kisgazdapártot teljesen felszámolja, helyette létrehozza az Egységes Pártot. Újból bevezeti a nyílt szavazást (1922). Külföldi kölcsönökhöz juttatja az országot, földreformot hajt végre. Külpolitikája szovjetellenes, barátsági szerződést köt Olaszországgal (1927). A 2. világháború idején sürgeti a közeledést Angliához és az Egyesült Államokhoz.

Darányi Ignác (1849-1937): 1895-1903-ban, majd 1906-10-ben földművelésügyi miniszter. Támogatja a belterjes gazdálkodást, a mezőgazdasági szakoktatást és kísérletezést. Az 1898., illetve 1907. évi cseléd törvény megalkotója. Ez a mezőgazdasági alkalmazottakat rászorítja szerződéses kötelezettségeik teljesítésére, megtiltja nekik a sztrájkot, megnyirbálja szabad költözködési jogukat; a gazda házi fegyelme alá helyezi a 12-18 éves béresgyerekeket, testi fenyítésüket is engedélyezve.

Eötvös Károly (1842-1916): író, kiváló szónok, a Függetlenségi Párt politikusa. A tiszaezslári perben (1883) a gyilkossággal vádolt zsidók védőügyvédje. Ekként szerzett tapasztalataiból táplálkozik a nagy per c. regénye.

Jászi Oszkár (1875-1957): a magyarországi polgári radikalizmus vezető alakja és teoretikusa, az Országos Polgári Radikális Párt egyik alapítója

és elnöke (1914-19). 1918-ban a Nemzeti Tanács tagja, a Károlyi-kormány nemzetiségi ügyekkel megbízott tárcanélküli minisztere (1918. okt. — 1919. jan.). Nagy figyelmet szentel a nemzetiségi kérdésnek, amelyet Magyarország "Keleti Svájc"-cá alakításával kíván megoldani. A Tanácsköztársaság kikiáltása után emigrál, és a Bécsi Magyar Újság főszerkesztőjeként állást foglal a proletárdiktatúra, majd a rákövetkező megtorlások ellen. 1925-ben kitelepedik az Egyesült Államokba. 1949-től hevesen támadja a magyarországi kommunizmust.

Justh Gyula (1850-1917): 1894-től haláláig a Függetlenségi Párt képviselője, a polgári demokratikus reformok szorgalmazója. 1893-ban a párt elnöke lesz, és a konzervatív szárnnyal szemben a többséget az egyházpolitikai reformok támogatására bírja. 1895-ben átadja az elnökséget Kossuth Ferencnek. 1898-ban a Bánffy-kormányt megbuktató obstrukció egyik vezetője. Az 1905-i választási siker után a

Polgári demokratikus keretek közt akar maradni, mérsékelt földreformot készít elő. Az újabb területek kiűrtését elrendelő 1919. márc. 20-i Vyx-jegyzék után a polgári- és szociáldemokrata kormánnyal együtt lemond, lehetővé téve a vörösök hatalomátvételét, de nem híve a Tanácsköztársaságnak. 1919. július elején emigrál. 1946-ban hazatér, 1947-től 1949-ig lemondásáig Magyarország párizsi követe. Utolsó éveit Franciaországban tölti.

Khuen-Héderváry Károly, gr. (1849-1918): konzervatív politikus, Ferenc József bizalmasa. 1883-tól 20 éven át horvát bán; letört a horvát nemzeti mozgalmat. 1903-ban, majd 1910-12-ben miniszterelnök, erőszakos eszközökkel próbálja megfékezni az ellenzékét. Tisza István Nemzeti Munkapártjának egyik alapítója, 1913-tól elnöke.

Kossuth Ferenc (1841-1914): mérnök és politikus, Kossuth Lajos idősebb fia. 1894-ben tér haza, 95-től

kell mondania.

Tisza István, 1897-től gr. (1861-1918): politikus, Tisza Kálmán fia. 1886-tól a Szabadelvű Párt képviselője, apja politikájának továbbfejlesztője. 1889-től követeli a hadsereg erősítését, korszerűsítését. Politikájának alapja: az Osztrák-Magyar Monarchia fenntartása és ragaszkodás a német szövetséghez. 1903-05-ben miniszterelnök, a parlamenti ellenzékkel szemben kíméletlen. Miután házszabálymódosító javaslatát puccsszerűen vitte keresztül (1904. nov. 18.), az ellenzék felháborodása megbuktatja. Az 1905-i választáson a Szabadelvű Párt alulmarad, és Tisza időlegesen visszavonul. A koalíciós kormány bukása után, 1910-ben, a Nemzeti Munkapárt megalakulásakor tér vissza a politikai életbe. 1912-től képviselőházi elnök; a véderőtörvényt a házszabályok megsértésével, az ellenzéki képviselők karhatalmi eltávolításával hajtotta keresztül. 1913-ban a király újra kinevezi miniszterelnökké. Bár

képviselőház elnöke. Párthívei támogatásai ellenére is józan magatartást tanúsít, amikor a horvát képviselők obstrukcióba kezdenek a horvátországi államvasúton Kossuth Ferenc által bevezetett magyar szolgálati nyelv ellen. Az önálló bank követelésében szembe száll, majd 1909-ben szakít Kossuth Ferenc csoportjával és lemond a Ház elnökségéről. Ez után a polgári radikálisokkal és a szociáldemokratákkal együtt küzd az általános választójogért. 1912-ben a házszabálysértések miatt vezető szerepet vállal a Tisza-ellenes obstrukcióban. 1913-ban a párt tényleges vezetését átengedi Károlyi Mihálynak, egyetértve az ő polgári radikális programjával.

Károlyi Mihály, gr. (1875-1955): politikus, nagybirtokos arisztokrata. 1901-től a Szabadelvű Párt tagja, 1906-ban függetlenségi párti képviselő. 1910-ben pártönkívüli függetlenségi programmal szerez mandátumot. 1912-ben csatlakozik a Justh Gyula vezette Függetlenségi Párthoz; 1913-ban annak elnöke gyanánt az általános választójogért száll síkra. Élesen ellenzi a német szövetséget, helyette antant tájékozódást javasol. Az 1. világháború idején, különösen IV. Károly trónralépése után különbékét és polgári demokratikus reformokat sürget. A Függetlenségi Pártból kivált bal-szárny (Károlyi-párt) élén népszerűséget szerez háborúellenes tevékenységével; az 1918-i polgári demokratikus forradalomban mint a liberálisok első politikusa vesz részt. A Nemzeti Tanácsnak vezetője; 1918. okt. 31-től 1919. jan. 11-ig miniszterelnök, jan. 11. és márc. 21. között köztársasági elnök.

képviselő, a Függetlenségi Párt elnöke. Hozzájárul a dualizmus-ellenes pártpolitika feladásához. 1905-ben mint a koalíció vezérő bizottságának elnöke az uralkodóval való megegyezés útját egyengeti. A koalíciós kormányban kereskedelmi miniszter, 1907-ben megújítja Ausztriával a vám- és kereskedelmi szerződést. 1909-ben a szakadéskor kisebbségben marad a Függetlenségi Pártban Justh Gyulával szemben. 1910-től fokozatosan kiszorul a politikai életből.

Kristóffy József (1857-1928): politikus. 1896-tól a Szabadelvű Párt országgyűlési képviselője. A darabont kormányban belügyminiszter. 1905-ben a Szociáldemokrata Párt vezetőivel folytatott tárgyalások után kormányprogramként jelenti be a választójog reformját. Fellép a megyék ellenállásával szemben, és a trónörökös bizalmasaként a magyar alkotmány felfüggesztését javasolja a királynak. A darabont kormány bukása után fokozatosan visszavonul.

Kunfi Zsigmond (1879-1929): szociáldemokrata politikus. 1918-ban a Nemzeti Tanács tagja, a Károlyi-kormányban munkügyi és népjóléti miniszter. A Tanácsköztársaság idején közoktatásügyi népbiztos, de ellenzi a proletárdiktatúrát. A bécsi emigrációban a magyar szociáldemokraták centrlista csoportjának vezetője. Öngyilkos lett.

Polónyi Géza (1848-1920): liberális politikus, 1881-től függetlenségi párti képviselő. A koalíciós kormányban igazságügyminiszter (1906), 1907-ben korrupciós vádak miatt le

kezdettől fogva a háborúra készülést politikáját folytatta, a világháború kitörésekor ingadozik, félti a monarchiát az átalakulásoktól. 1917-ben IV. Károly fölmenti. 1918. okt. 31-én a fegyveres csőcselék megöli. A következő időszakban Magyarország legnagyobb államférfiának tartja a hivatallóság.

Ugron Gábor (1847-1911): liberális politikus. 1872-ben balközéppárti programmal választják képviselőnek, de a fúzió után a Függetlenségi Párthoz csatlakozik. Helyteleníti az Osztrák-Magyar Monarchia külpolitikáját, a hármasszövetség helyett az Oroszországhoz és Franciaországhoz való közeledést szorgalmazza. Az 1880-as évektől több ízben alakít frakciót a Függetlenségi Pártban. Mind Tisza István, mind Fejérváry kormányával szemben ellenzéki.

Wekerle Sándor (1848-1921): politikus. 1886-tól Tisza Kálmán miniszterelnök és pénzügyminiszter mellett mint államtitkár a pénz- és gazdaságügyek tényleges intézője. 1889-92-ben pénzügyminiszter. 1892-ben bevezeti az aranyvalutát. Miniszterelnöksége idején (1892-95) hozzák meg az egyházpolitikai törvényeket. Az első polgári származású miniszterelnök Magyarországon. Ferenc József 1906-ban őt bízta meg a koalíciós kormány megalakításával; ennek bukása után visszavonul. Harmadszor 1917-18-ban lesz kormányfő; a dualista Magyarország utolsó miniszterelnökeként sikertelen kísérleteket tesz a Monarchia felbomlásának megakadályozására.

MOLNÁR BODROGI ENIKŐ

"Két rémítő nagy József — egy Jósika ellen"

Egy eltemetett író feltámasztásának esély/telenség/e

Jósika Miklóst, a modern magyar regény megteremtőjét már életében eltemették, s azóta is rekviemekkel áldoz neki a fél századonként megmoccanó irodalmi lelkiismeret. Pedig Jósikának nem meg-megújuló gyász-misére van szüksége, hanem arra, hogy végre megkapja jól megérdemelt helyét az irodalomtörténetben.

Tragédiája az volt, hogy még életében nagyobb és tehetségesebb írók jelentek meg irodalmunk színterén — gondolunk itt elsősorban Jókai Móra és Kemény Zsigmondra —, s elhódították tőle mind az olvasók rajongását, mind a kritika elismerését. Jósika, aki életművének tetemesebb részét brüsszeli emigrációja idején írta, kiesett az itthoni vérkeringésből, de ez még nem nyújt kellő magyarázatot arra, hogy a reformkor ünnepelt írója miként eshetett ki az irodalmi köztudatból.

A 20. század végének kutatója számára Jósika regényeinek fogadtatástörténete jelenthet érdekes kihívást. Ez olyan vizsgálati szempontokat ad egy feledésbe merült írói életmű újrafelfedezéséhez, amelyek esélyt nyújtanak egy irodalomtörténeti jelenség jobb megértéséhez.

Mert Jósika Miklós: irodalomtörténeti jelenség. Nem pusztán író, hanem a magyar regény-író az 1830–40-es években.

Fogadtatástörténeti kutatásaink során beigazolódott az az alapfeltevésünk, hogy megfelelő kérdésekkel szóra lehet bírni a régen elnémult—elnémított hagyományt is. A következőkben azt a folyamatot szeretnénk nagy vonalakban fölvezetni, ahogyan Jósika, az ünnepelt regényíró fokozatosan elfelejtetté vált.

1. Egy írói zsenge — mint az életmű csúcsa

Több mint másfél évszázad magyar irodalomkutatói egyetértettek abban, hogy az *Abafi*, Jósika első regénye, amely nyomtatásban megjelent, életművének legsikerültebb darabja. Sikeregény az író és ugyanakkor a magyar irodalom életében. Korszakalkotó jelentőségét csakis az előzményekhez viszonyítva érthetjük meg, az *Abafi* ugyanis nem időrendben, hanem érdemben az első magyar regény.

Hosszú, mintegy hét évtizedes fejlődési folyamat betetőzéséként született meg, amelynek során az idegen minták követésén csiszolódnó-honosodó műfaj

Jósika kezén vált élvezhetően magyarrá.

A korábbi áltörténeti regényekben a valószínűsítésre törekvést még a külsőségekben is alig találjuk. A szentimentalista műveknek olykor sikerül valamit felidézniük a múlt hangulati sajátosságából; Kisfaludy Sándor regéiben már föllelhető a történelmi témákhoz szükséges művészi kelléktár (pl. a kastélyok és várak), de az ő történetei még sablonosak. Vörösmarty epikája már jóval árnyaltabban használja ezeket az irodalmi eszközöket, de fennkölt lírai nyelve nem juthatott el a széles olvasóközönséghez. Jósika föllépésekor a történelmi témák virágkora már elmúlóban van, de új lendületet ad nekik a regény műfajában való feldolgozásuk. Gyulai Pál állapította meg először, hogy Jósika mintegy prózába ültette át Vörösmarty történeti epikáját. Műveinek nyelve közelebb állt az élőbeszédhez, mint a költői kifejezés, emiatt sokkal többen olvashatták, s hatása is jóval nagyobb lehetett a múlt ébren tartásában.

Jósika szerzett először polgárjogot a történelmi témának irodalmunkban. Kemény Zsigmond egyik legmaradandóbb érdemének tartja azt, hogy divatba hozta Erdélyt és annak történelmét, amely korábban ismeretlen volt a magyar irodalomban. Mindössze Petrichevich Horváth Lázár *Az elbujdosott* című regényéből kapunk valamelyes képet a kolozsvári társasági életéről, ő azonban semmit nem ír a természet szépségéről, amely Jósika egyetlen művéből sem hiányzik. Jókai Mór is kiemeli, hogy minden új volt, amit Jósika történelmi regényeiben az olvasók elé tárt: új tájakra vezette el őket, s új hősökkel népesítette be azokat (gyakran eszményített, mégis hús-vér emberekkel). "Árgilusnak Jósika lett vetélkedő társa s a ponyvának nemzetközi mese alakjai helyébe a történeti Erdély élő hősei csúsztak; a halovány Griseldis és társai helyett a ragyogó Margit és gyönyörű asszony serege." — írja róla Erdélyi Pál.

Hőseit elsősorban leírások révén tudta élővé tenni. Ezt a művészi eszközt is tehetségesebben alkalmazta, mint bárki előtte. Az arc, a termet, a ruházat, a fegyverzet bemutatásával azt az érzést keltette az olvasóban, mintha közvetlen közelről szemlélne az illető alakot. Elmúlt korok és idők hangulatát tudta így felidézni, s ha tanult is Walter Scot-

tól a leírás alkalmazása tekintetében, annyira érződik nála a tájak, épületek, történelmi szokások és öltözetek festésén a helyi színezet, hogy eredetiségük nem kérdőjelezhető meg.

Új volt regényeinek cselekményszövege. A jó történelmi regény szerinte a történelem vegyítése regényes részletekkel, ahol is a regényesség, az érdekesség feltétlenül szükséges az olvasó figyelmének fenntartására s még inkább fokozására. Ugyanazt a célt szolgálja a titok, mint az elbeszélés fejlesztésének alapvető eszköze. Mindig valamilyen rejtély (sőt, egy alaptitokkal összefüggő rejtély) motiválja az eseményeket, és az olvasót visszafelé vezeti a megértésben. A hősökre azonban nem valamiféle misztikus titok nehezedik (mint a korabeli európai irodalomban), hanem a szereplők, noha tetteik alapvető motivációja a titok, s maguk sem ismerik az őket körülvevő rejtélyek kulcsát, a valószínű életben belül cselekszenek. Ugyancsak az érdekfeszítést szolgálja a "csomósan" fejlesztett cselekmény: a fő történettel egyidőben újabb és újabb eseményeket indít el az író, ezek csomópontokban találkoznak, majd újra szétágaznak. Általában az alaptitok feloldásával derül fény valamennyi rejtélyre, s az eseményszálak egy végső csomópontba összefutnak.

Már az *Abafi*-ban jelen van két, egész reformkori irodalmunkra jellemző vonás: a célzatosság és az eszményítés. Valamennyi korabeli írónaknak valami irodalom kívüli célja is van: nevelni akarja olvasóit, nemes eszméket kíván terjeszteni, hősei személyében példát nyújtani közönségének. Jósika reálisan mérte föl olvasóinak elváráshorizontját, amikor, Walter Scott-hoz hasonlóan, ő is a külső élet festését tartotta fontosabbnak, s nem a belső életét, amely csak a műveltebb olvasót érdekli. A korábbi regényírói gyakorlathoz képest mégis Jósikánál jellemfeszítői tehetségre figyeltek föl már az első bírálók. Szalay László úgy emlegeti a szerzőt, mint "ki a lélek" abroszát ki fogja teríteni előttünk *Abafijában*" (Tudományos Gyűjtemény 1836. VII. 119.). Szontagh Gusztáv pedig ezt írja az *Abafi* szereplőiről: "melly összeolvadás az egyetemi emberi karakternek az egyénivel 's nemzetivel!" (Figyelmező 1837. I., 129.) Természetesen nem a Kemény Zsigmond-féle elmélyült

lélekbrázolásra kell itt gondolnunk, hanem arra, hogy Jósika fellépése idején ezen a téren is úttörő volt, s a legtöbbet nyújtotta, amit előzmények nélkül lehetett.

Nem mindennapi az az önbi-zalom, amellyel a negyvenegy évesen első regényét megjelentető író már munkáinak egész sorozatát tervezi — erre utal a "Jósika Miklós' Regényei" címlap. Merészen újít, amikor a korábbi dagályos címektől eltérően egyszavas címet ad művének, s a műfaj megjelöléseként a divatos, de idegen hangzású *román* helyett a *regényt* használja. Az *Abafi* sikerének köszönhetően honosodik meg a műfaj neve irodalmunkban. Jósika mellőzi neve elől báró-i titulását, mintegy arra utalva, hogy nem társadalmi rangjával, hanem tehetségével kívánja meghódítani az olvasóközönséget.

2. A reformkor ünnepelt "írófejedelme"

A publikum körülrajongta, a kritika kalapot emelt előtte. Ő volt a magyar regény koronázatlan fejedelme. Hihetetlen termékenységű író volt: 1836–48 között 18 munkája jelent meg (regények és elbeszéléskötetek), 1848–65 között 21. Emellett fordított és német nyelven is írt. Népszerűségét bizonyítja az a tény, hogy regényei több kiadást mértek, s a megjelent példányokat az olvasók a szó szoros értelmében majdnem szétolvasták.

Első két írása, amely ugyan még nem irodalom, de már figyelmet keltett, az *Irány* és *Vázolatok* című társadalmi-politikai röpirat. A Magyar Tudományos Akadémia dicséretben részesítette a két művet, s szerzőjüket 1835. szept. 14-én levelező tagjává választotta.

Ez csak az első lépés volt Jósika pályájának hivatalos intézmények általi elismerésében. A Kisfaludy Társaság már megalakulásakor, 1836. nov. 12-én fölveszi tagjai közé, ami rendkívül nagy megtiszteltetést jelentett, ugyanis 20-as taglétszámot hagyott jóvá az alapszabályzat, s ezek a magyar irodalmi élet legkiválóbb személyiségei voltak (pl. Vörösmarty, Toldy Ferenc, Szontagh, Szalay László, Kölcsey, Fáy András stb.).

1840. febr. 1-ején Fáy András lemondása után a Társaság Jósikát választotta igazgatójának. Egy év múlva, az új szabálytervezet kidolgozása után, a Társaság első elnökévé nevezik ki, majd 1845-ben másodízben választják elnökévé.

Amikor 1837-ben megjelenik

>>>>> folytatás a 18. oldalon

>>>> folytatás a 17. oldalról

Az utolsó Báthori című regénye, az Akadémia az azon évi nagyjutalommal, kétszáz arannyal és egy ezüst billikkel tündeti ki. Ugyanabban az évben az Akadémia igazgatótanácsának tagjává választják. A csehek Magyarországon című regényét is kedvezően fogadta a kritika, sőt egy esztéta, Gondol Dániel jórészt ennek a regénynek az alapján állította össze e műfaj szabályait regényelméleti írásában, melyet a Kisfaludy Társaság megjutalmazott.

Különböző lapok és folyóiratok hívják meg munkatársuknak az ünnepelt író. 1844. szeptemberében például fölkeri Vahot Imre, a Pesti Divatlap szerkesztője, hogy tisztelje meg lapját írással. Ugyanazon év decemberében gróf Dessewffy Emil, a Budapesti Híradó vezéralakja nyílt levelet intéz Jósikához lapja élén. Girardinnek, a párizsi La Presse szerkesztőjének példájára hivatkozva, ő is meg akarja nyitni lapját az irodalom számára, mivel reméli, hogy ezáltal növelni tudja az olvasók számát, s ily módon létszükségleté tenni a magyar szellemi művek élvezetét. Elsősorban Jósikához, "a magyar regényírók corypheusához" fordul, hogy Akarat és hajlam című regényét, mielőtt könyvalakban megjelenik, engedje át a következő évfolyam számára. "Megjegyzésedtől függ tehát csak — írja —, hogy új év után, mesterileg avatott tollad, és az aestheticailag szépet az erkölcsileg nemessel olly kellemesen és delien egyesíteni tudó képzeleti tehetőség legújabb művét, nyújthassam élvezetül az olvasónak." Ezek a sorok nagyszerűen példázzák azt a kultikus nyelvezetet, amelyet Szontagh honosított meg az Abafi-ról írott számtalanszor idézett köszöntőjében: "Uraim, le a kalapokkal!" A harmincas-negyvenes években csak így illett Jósikáról beszélni, s az óvatosan és szinte bocsánatkérően megfogalmazott néhány kritikai megjegyzés elvesztett a magasztalások tengerében. Az Akarat és hajlam-ot 1845. jan. 2-tól kezdi közölni a Budapesti Híradó, mint a magyar irodalom első tárcaregényét.

A korabeli nagy íróársak közül Kemény Zsigmondhoz fűzi a legmelegebb barátság. Levelezésükből nemcsak a kor irodalmi eseményeiről és mozgalmairól vallott felfogásuk bontakozik ki, hanem tanácsot kérnek és adnak egymásnak regényterveikre vonatkozóan. Kemény egyik levelében fölháborodva nyilatkozik Jósika bírálójáról: "Vahotnak minden szava — mit rólad ír — külön bárgyúság. Munkáid az ő törpe eszének látkörén, szemé-

lyed rágalmazásain felül vannak." Ő maga így vélekedik az Ifjabb Békesi Ferenc kalandjai című regényről, amelyet Vahot kifogásolt: "Békesinek egy cikke többet ér, mint Nagy Ignác Magyar Titkainak 9 füzeté." (ami pedig nagyon népszerű munka volt).

Jósikát pályája elején "elkapta" mind az olvasóközönség, mind a kritika. Sikere tovább növelte önbizalmát, amelynek már az Abafi megjelenésekor sem volt híján. Lelkivilágának középpontjában a hírnév keresése állt, s az elszórtan bár, de már kezdettől jelentkező kritikai megjegyzéseket egyrészt nem szívlelte meg, másrészt a személye ellen irányuló rosszindulatnak tulajdonította.

3. A kegyvesztés fokozatai

Az 1848-as forradalom és szabadságharc bukása után Jósikának is, mint tevékeny kormánypártinak, menekülnie kell. Emigrációs éveinek legnagyobb részét Brüsszelben tölti. Megélhetésének biztosítása érdekében írnia kell, s mivel kezdetben Magyarországon nem vállalják műveinek kiadását, németül ír. Alipcei Arnold cég jelenteti meg Die Familie Maillay című regényét és a magyar szabadságharcról szóló munkáját. Különböző német lapok közlik a novelláit.

Az első durva támadás a Hölgyfutár című lap részéről éri, amely a szemére veti, hogy idegen nyelven alkot. Jósika válaszul a támadásra, és sértett büszkeséggel írja: "Nem mentségül, mert szomorú volna, ha egy honi író, aki 1834 óta több mint 50 kötetre menő magyar munkát írt, kénytelen lenne magát éppen azok előtt igazolni, kik rokonszenv és részvét helyett, mikre szerencsétlenség mindig igényt tarthat, nem tudnak jobbat és nemesebbet tenni, mint őt nyelve s annak irodalma iránti hidegséggel vádolni."

Lassanként itthonról is érkeznek megrendelések. Ezek közül csak néhányat említünk meg annak szemléltetésére, hogy a Jósika iránti tisztelet bizonyos körökben még nem szenvedett csorbát. A Magyar Hírlap hasábjain kezd el újra újságírói tevékenységét, a brüsszeli levelek sorozatával, 1850 augusztusától. Ugyanez a lap közli egy hónappal később, hogy Jósikát és 35 társát a haditörvényszék felség-sértéssel vádolja és kötéltálati halálra ítéli. Az ítéletet in effigie végrehajtják, de a lap ettől függetlenül folytatja a brüsszeli levelek közlését.

Arany János a Szépirodalmi Figyelő, majd ennek folytatásaként a Koszorú számára szeretné meg-

nyerni Jósikát. "Méltóságod neve s ottan-ottan egy munkája oly auspicium volna e lapra nézve, mely igazolná a program azon ígérését, hogy e folyóiratnál legjelesebbjeink «egy koszorúban» egyesülnek."

Bulyovszky Gyula, a Nefejejs szerkesztője a következőképpen indokolja Jósika munkáinak igénylését: "nélkülözhetetlen egy olyan mindenütt emlegetett s minden körben kedves író hozzájárulása, mint Báró úr (...). Kegyed szelleme és tolla hamar talál tárgyat, melyet élvezetes olvasmányul feldolgozhat, miután a fő vonzerőt művészete adja meg neki."

1853. febr. 12-én végre megkapja kiadójának, Heckenastnak a levelét, amelyben közli, hogy a rendőrhatalóságok engedélyezték Eszther című regényének ki nyomtatását, de névtelenül. Jósikának ismét meg kell hódítania az olvasóközönséget, de ez nem bizonyul túl nehéz feladatnak.

A kritika azonban sokkal differenciáltabban fogadja újabb regényeit. Az értékelések skálája a magasztaló dicshimnuszoktól a gúnyos elutasításig terjed. Mit kifogásolnak leginkább műveiben? A túlbonyolított cselekményt és a gépleges lélekrajzot, a lélektani megalapozatlanságot, azt, hogy nem az olvasó szeme előtt fejlődik a jellem. Különös, hogy éppen azt kérték számon Jósikától, ami miatt Kemény regényeit farsztónak tartották, s ami Jókai, az új kedvenc regényeiből szintén hiányzott (igaz, hogy ő lebilincselő előadásmódjával kárpótolta olvasóit). Kifogásolták a "gépleges érdekfeszítést", az élet "abnormis, pathológiai jelenségeit" tárgyal választó műveket, a negatív női alakok szerepeltetését, és mindenekelőtt a nyelvvellyességi hibákat.

A legdurvább bírálat Brassai Sámuel részéről érte. Maróan gúnyos hangnemben, mindenestől elutasította Jósika műveit. Nem tudjuk, milyen indulatok fűthették, de sok tekintetben igazságtalan volt írókkal szemben. Olyan kijelentésekre ragadtatta magát, mint: "a bitorlott tisztelet s az álbecs előbb utóbb elkoptatja magát."

Jósika másképp reagált a támadásokra íróként és másképp magánemberként. Egyre többet írt, mintegy azt bizonyítandó, hogy sem kedve, sem munkabírása nem csökkent. Levelezéséből viszont a sérült lelki ember képe bontakozik ki, aki szelmalomharcot vív a megváltozott körülmények ellen, s noha általában magabiztosnak igyekszik látszani, kétségei, fáradtsága, olykor éppen rezignációja kikicsendül a sorok közül. Úgy érzi,

fel tudja venni a versenyt a hazai írókkal, s könnyed humorral írja egyik barátjának: "te nem is tudod, kik most Magyarországon a fő-fő nagy emberek; megmondom neked: Kemény Zsigmond, Eötvös József és Irinyi József. Két rémítő nagy József — egy Jósika ellen — brrrrrr!" Tréfának szánta, de benne van a szomorú valóság is: az, hogy a hajdan ünnepelt írónak egyre kisebb szerep jut a magyar irodalmi életben.

Mégis, amikor Emlékiratában számot vet munkásságával, elégedett alkotói teljesítményével: "nincs okom oly életet szégyenleni, melynek minden évét több mint egy-egy kötetnyi munkával földhetem be." Vetélytársai előtt a csendes rezignáció gesztusával hajt fejet: Eötvös Józsefről ezt nyilatkozza: "merem állítani, hogy rossz munkát sohasem ír; talán ha akarna, sem tudna írni. Talentuma szintoly mély, alapos, mint szeretetreméltó." Kemény Zsigmond: "legkitünőbb, legkitartóbb és szelleműsőbb íróink egyike", Jókai pedig "Egyike a legkitünőbb írói képességeknek a hazában (...). Szorgalomban és sokoldalúságban senki sem tesz túl rajta." Nehéz eldöntenünk, hogy e dicséretetek őszinték-e, vagy csak a közvéleményt visszahangozza a megfáradt, öreg író.

4. Lehet-e Jósikának reneszánsza?

Halála óta három alkalommal emlékeztek meg róla. Először születésének százéves évfordulóján, 1894-ben, amikor a Kisfaludy Társaság keretén belül elevenítették föl munkásságát. Ugyanabban az évben unokája, br. Jósika Sámuelné és férje hazahozatták Jósika Miklós és felesége hamvait a házsongárdi temetőbe. Másodszor az Abafi megjelenésének százéves fordulóján közölt az erdélyi magyar sajtó megemlékező cikkeket György Lajos, Császár Elemér, Szemlér Ferenc stb. tollából. Végül az író születésének kétszázadik évfordulója adott ismét alkalmat a rá való emlékezésre. A jól ismert közhelyek ismételtetésén túl ("a magyar történelmi regény atyja") alig hoz újat a szakirodalom. Levezetésének 1988-as kiadását ("Idegen de szabad hazában") tekinthetjük az egyedüli lényeges hozzájárulásnak az író munkásságának jobb megismeréséhez.

További kutatások szükségese ahhoz, hogy legalább esélye legyen Jósika feltámasztásának az irodalmi köztudatban — s miért ne, az olvasók szívében is.

*Szépirodalmi Kiadó

KÓDEX —

A korai Isten-versek költője még korban is ifjú, nemcsak lélekben gyermek. Ez a gyermekiség örökéletű lesz és marad a költőben, egy idő után kultiválja is ezt, nem akarván lelkileg fölnőni, és később tudatosan vallja: önön jó-rossz, azaz teljes gyermek belső mivoltát. Fontos tisztázni, hogy ez a világító értelmű ember, aki egy adott értelemben szellemóriássá nőtte ki magát, belsőleg, érzelmileg, lelkileg sohasem vált felnőtté.

Mindkét *Isten* című verse, valamint a *Bibliai* című, gyermeki áhítatot előlegez egy koraérett szellemi felnőtt szókinccsével és attitűdjével kifejezve. Az egyikben Isten játszó- és beszélgetőtárs, a másikban Pantokrator, a világ olyan ura, akinek gondja van minden teremtményével, még a bogarak hazatalálásával is. Az *Uram!*-ban zsoltáros Isten ő, azaz zsoltáros Isten is: magasztos, érthetetlen, és bírja a létnek, a költő sorsának is.

A Mindenható Isten végtelen rovátkákkal szántottvetett arcát mutatja be a költő három különböző megvilágításban. Ám jön a hirtelen törés, a *Tiszta szívvel*. Oh igen, magyarázhatnánk a magyarázókkal, hogy az ebben megnyilatkozó nihilizmus részben alkalmi volt, részben allegorikus. De József Attila mindig is tisztában volt kimondott szavának erejével. Ha ő azt írta: *Nincsen apám, se anyám, / se istenem, se hazám*, akkor teljes árvaságát akarta közölni. A húszéves Attila ateista, kilép az istenhit köréből, istentagadóvá, haláljósá válik.

Ez a *tagadó fázis* nem tart sokáig.

Ha a korai versekben a gyermekkülű, sőt biológiaiilag is fiatal József Attila szívét betöltő, többszólamú Istenének látjuk, amely hisz az Atyában, a *Tiszta szívvel* a biológiai érettség, de az érzelmi későkamaszkor szülötte. A belső feszültségek robbansáig feszülnek, s a robbanás maga a vers. Az explózió után azonban ismét kitisztul a külső és belső léttér. A *láttam Uram, a hegyeidet* (Isten) ekkor születik. József Attila elkötelezett társadalomjavító lesz, verseinek dandárja — jó ideig — sorkatona ebben a harcban. A földi megváltás prototípusa a hírhedt és perbefogott *Lázadó Krisztus*, amely, mint a *Tiszta szívvel*, a szociológia határvidékéről való.

Rowse, az Erzsébet-kor nagy tudósa nőgyűlölő volt. Egyik előadását Shakespeare-ről így kezdte: "Bármennyire is szeretném bebizonyítani, hogy Shakespeare a férfiakat kedvelte és nem a nőket, versei és színdarabjai mögé nézve az ellenkezőjét látom". Én most azt kockáztatnám meg, hogy: bármennyire szeretné bárki is bebizonyítani, hogy József Attila marxista istentagadó volt, avagy buzgó hívő, én mindkettőnek ellenkezőjét látom. Nem teremtett rendszereket, tartósan nem hitt rendszerekben — csak időről időre —, nem sikerült a világot maga vagy a mások számára összeraknia, de egy-egy vers erejéig megteremtette az áhított harmóniát. Istenhitel nőtt fel, ezt korai verseiben elmélyítette, aztán tagadta. Tagadását animista panteizmusban oldotta fel, amely mellett marxista korszakában is kitartott.

Élete utolsó évében visszakapaszkodott a személyes Istenhez, majd az Istenarc összerosódott lezáródó szeméi előtt, ugyanúgy mint olykor korábban is.

Részletek KABDEBÓ TAMÁS József Attila Isten című tanulmányából. (Vigilia, 1998. 6. sp.)

— INDEX

ZENEI CSEVEGÉSEK 11.

Ej, az a... POSZTMODERN!

Ma ismét posztmodernbe botlottam! A posztmodern TÁNCBA!

Az utóbbi időben bárhova is nézünk, bárhova is lépünk, bármire is gondolunk, a posztmodernbe "ütközünk". Oly könnyen dobálózunk ezzel a semmit sem igazán jelölő kifejezéssel, hogy az már kezd kissé groteszk ízt kapni. Az utóbbi időben posztmodern zenetanításról is olvastam elmékedést. Lassan minden posztmodern, ami körülvesz bennünket. A társadalmunk is — már elég régen! — posztmodern. Ezek szerint mi magunk, emberek is posztmodernek vagyunk, hiszen belőlünk áll a társadalom. A gondolkodásunk is posztmodern. A művészetünk... az már igazán posztmodern! Amikor megszületett ez a címkézés, mégcsak ment valahogyan: mivel nem volt jobb, amivel azt jeleztük volna, hogy — hál'istennek elmúlt a kísérletezgetések kora, végre komolyan szembenézhetünk valós problémáinkkal az életben, a művészetben. Az elnevezésben benne rejlő függőségi viszonyra kezdetben alig figyeltünk oda, csak később kezdett mind nyomasztóbb lenni a "visszakapcsolás". Mi köznök van nekünk a lejárt kísérleti korszakhoz? — tettük fel a kérdést. Gyakran csak annyi volt a kapcsolat, hogy időben utána jártunk az ú. n. modern kornak. Egyébként teljesen mást, újat, 21. századi művészetet akartunk. Új gondolkodást, új szemléletmódot, új struktúrát, új korszakot álmodtunk. Csenedesebbet, ésszerűbbet, klasszikusabbat annál, mint ami a mindent fel (és ki) forgató előző korszak volt. Valójában semmi közünk nem volt az előzményhez, a modernséghez, éppen ellenkezőleg, emberséget akartunk, az emberit visszaállítani. Ezért is fordultunk régebbi korszakokhoz. Ki segélykiáltással, ki furcsállkodó kíváncsisággal, ki meg nosztalgiával járta be ezeket a régi világokat. A művészeti eredmény is aszerint volt egyszerű átvétel, izmoskedvű átdolgozás, sóvárgó emlékezés. Voltak, akik úgy tekintettek vissza, hogy a múlt tükrében a HOLNAPOT szemlélték: a holnap igazságát

keresték. Ezek voltak az igazi posztmodernek.

No, tessék, már én is beleestem a posztmodern címkézés csapdájába! Ezért is MEGÁLLJT kell kiáltanunk! Le a posztmodernezéssel! Üresjáratunk kedvenc szóhasználatát nem segít megértenünk korunkat, önmagunkat. Inkább összezavarni segít. A neoavantgard együvé került a nosztalgizáló "régi muzsika kertje" képviselőivel. A neoavantgardtól is elkülönülő "valódi" kortársmodernnek meg éppenséggel nem illenek bele a posztmodern egysegítő összképbe. A designművészet teljesen elűt attól az ideáltól, amelynek jegyében a nyolcvanas évek elején elindult az új művészeti áramlat.

Mi lenne tulajdonképpen az igazi posztmodern? Az az irányzat, amely biztonsággal keresi a visszautat magához a MŰVÉSZETHEZ, magához az EMBER VILÁGÁHOZ. Klasszikus akar lenni, *mintáértékű*, úgy, ahogyan azt a klasszikusnak nevezett korszakok oly sokszor az emberiség történetében felmutatták. Fegyelem, egyensúly, arányosság, közvetlenség, egyszerűség a művészi gondolat külső hordozóinak kiválasztásában és összeillesztésében jellemzi ezt a törekvést, szemben a *tudatos* művészi fegyelmezetlenséggel, egyensúlytalansággal, aránytalansággal, homállyal, bonyolultsággal. Mindkét világ bennünk van! Senki sem mentes e kettősségtől. Minden művészi megnyilvánulás e kettő szintézise. A mérleg két szárnya ide-oda billeg. A '80-as évektől az idegen "vibráló" mérlegmozgást szeretjük volna CSENDESÍTENI. Világért sem csak a külső elemek (zenében: a tonalitás, a konstans metrikai szerkezet, stb.) egyensúlyával próbálkoztunk, sokkal inkább belülről kifelé kíséreltük meg helyreállítani a RENDET. A *tartalom újult meg!* És ez volt a lényeg. Ez volt az a MÁSSÁG, amiért mindnyájan úgy éreztük, hogy a '60-as évek modernségéhez éppen művészetünk tartalmi vonatkozásában nincs már semmi közünk. Időben posztmodernnek voltunk, de művészetünkben teljesen modernek. Vagyis egy új világszemlélet kibontakozását segítettük elő. Ez a folyamat napjainkban is mind jobban megerősödik. Száz év múlva — talán! — korai 21. századi művészetnek fogják nevezni posztmodernségünket.

TERÉNYI EDE

Romániai szlovák költők

ONDREJ STEFANKO

Lovak után egy gyermek

Négy ló toporzékol a hídon...

Hatalmat kaptak a földnegyedben
és uralkodni kezdtek.
Mindent lelegettek:
a juhok fűvét is,
az emberek kalászáit is.
Amit nem zabáltak föl,
azt elpusztította, megerőszakolta
és kardélre hányta
a később megjelenő négy lovas.

Akik túléltek a lovakat és a lovasokat,
a híd alá rejtőzve és imádkozva,
pestis áldozatai lettek.

A pestist túléltek a leprások,
őket a tömjén mentette meg.
Amikor csontjaik lehűstalanodtak,
a vadállatok befejezték a pusztítást.

Utánuk is csak csontok maradtak,
azután por, por után sivatag és kövek.

Egy kő alól nagysokára
forrás fakadt.

És egyszer csak megjelent a gyermek,
hogy megmossa az arcát.

Felfedezett valóság

Tetőtlének azok a házak.
Tetőtlének és kémény nélküliek.
Senki sem menekül oda,
senki sem melegszik bennük.
A fehérre meszelt falak körül
ismeretlen utak illata kering
és minden üres ablakban
tátong a magány.
Minden ok nélkül költöztem oda,
de a mindennapok ugatása elkergetett.
A csikorgó ajtókon úgy jöttem át,
mint a levegőn vagy az emlékeken,
körbetekintve.
A kemény asztalon
s a súrolt padlón kívül,
felfedeztem a valóság
mezételen és roskatag testét.

ANNA KAROLINA
DOVÁL'OVÁ

Hajnal

A világ nagy, poros
és üres padlásszoba.

A vak hold szeszélyei
töltik meg az életet

Az angyalok hátul alusznak
mint a részek.

A feltámadást nem lehet leírni.

IVAN MIROSLAV AMBRUS

A levéltelen emberek

Az elaggott, levéltelen emberek
semmit sem tudnak
a fésű polimerizálódási fokáról
amivel fésűlőködnek
emlékeikkel édesítik a savanyú bort
és várják gyermekeiket legalább vasárnap
Műanyag-gyárban dolgozó gyermekeik
kiaváló minőségű fésűket gyártanak
Forró nyári napokon
fürdeni mennek
így nem tudják meglátogatni
a levéltelen embereket
akik már a télre készülődnek
elszárad
a sült csirke
és a desszert az unokáknak
Az elaggott, levéltelen emberek
gyönyörűek mint imádkozó hófödte fák
várják az új vasárnapot

JAROMIR
NOVÁK

Aki sírni sem

És mert hiába
korholom szemem
voltam ma egy boltban
sírás vásárolni

Nincs

és azt mondták
hiánycikk
keressem
máshol
a boltban
vagy a boltban
ahol minden
könnyezéppért
alkudni lehet
eléggyé előnyösen
egy laikusnak
aki
aki sírni sem képes

ADAM SUCHANSKY

Félmérni a távolságot

Nem csoda,
hogy a pillangók
sokszor megégetik szárnyukat.

Hiszen az ember is
gyakran képtelen

pontosan félmérni a távolságot.

Úgy félmérni,
hogy elkerülje az ostort
és egyben ellenálljon
a határcú szirén,
ama híres kockacukor
csábításának.

SIGMOND JÚLIA fordításai

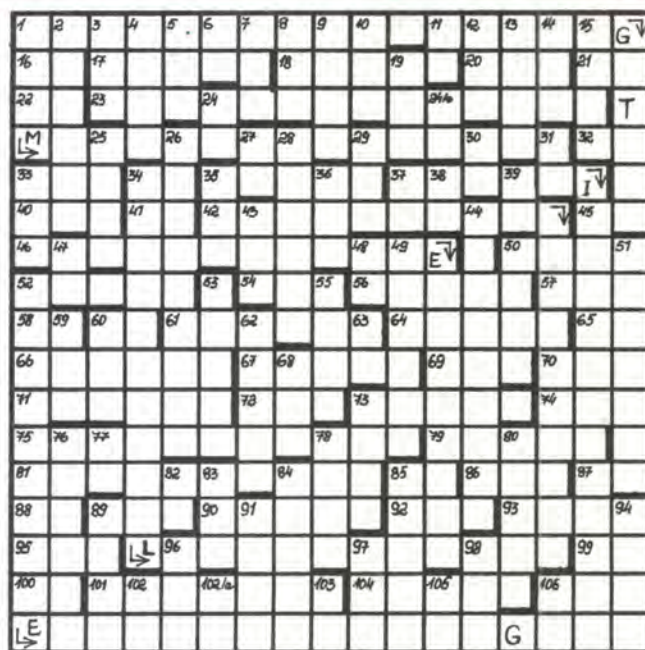
A csecsemő bánata

Rejtőnyünkben William Blake versét
idézzük a vízszintes 2., függőleges 52., víz-
szintes 37, 46., függőleges 1., vízszintes 42,
23. és a függőleges 34. sorokban, Szabó
Magda fordítása.

VÍZSZINTES: 16. Portugál és oszt-
rák kocsik betűjele. 17. Alányújtó. 18.
Nyelvcsap. 20. Dél-afrikai holland tele-
pes. 21. Azonos magánhangzók. 22. Ci-
pészszerszám. 32. Bohó egynemű
hangzói. 33. Mezei vad. 34. Hélium. 35.
Ragaszkodás. 40. Angol világos sör. 41.
Nem valódi. 45. Hangtalan séta. 50. Ki-
bogozó. 52. Észrevétlen tűnik tova. 54.
Toldalék, a -ból párja. 56. Hódító..., Ver-
ne-regény. 57. Kehelyben mindig talál-
ható. 58. Hidrogén és urán vegyjele. 60.
Bankbetét! 61. Elmélet. 64. Költő ihlető-
je. 65. Ötszázöt római számmal. 66. Bér-
mentve. 67. Tenger az Atlanti-óce-
ánban. 69. ... György, Móricz "Boldog"
embere. 70. Var betűi. 71. ... Fohászok
faluja, Tófalvi Zoltán Forrás-kötete. 72.
Volga-mellékfolyó. 73. Helyettesítő, ki-
egészítő. 74. Thomas Ambroise-opera.
75. Középkép. 79. Középnéhez elemi ré-
szecskék összefoglaló neve. 81. Lég-
mentesen elzárt. 85. Építőanyag. 86.
Urán és alumínium vegyjele. 87. Nagy
Sándor. 88. Fordított állóvíz. 89. Vízet
húz. 90. Injekciós "palack". 92. A. N. M.
93. Londoni fiúk! 95. Rupeai részlet! 99.
A nagy varázsló. 100. Az Apostol c. el-
beszélő költemény költőjének névbetűi.
101. Étező. 104. Alapítvány. 106. Járom.

FÜGGŐLEGES: 2. Vesztegel kocsijá-
val. 3. Hálával emleget. 4. Tenger —
németül. 5. Egykori perzsa uralkodó. 6.
Idős. 7. R. Ó. A. 8. Hiányos fűvőhang-
szer. 9. Régi szalonna jelzője. 10. Nitro-
gén, urán és fluor vegyjele. 11. Káka
egynemű hangzói. 12. Lambada-rész-
let. 13. Cselgáncs. 14. Hazai terepjáró.
15. ... Zsigmond, történetíró. 19. Mo-
csár. 24. Számár "beszéd". 24/a Vés. 25.
Nagyváros az Arab-félszigeten. 26. Be-
számolni. 27. N. Ü. 28. "Frakos" nyak-
kendő. 29. Nyughely. 30. Üres lavor. 31.
Azonos mássalhangzók. 33. Hidrogén
és amerícium vegyjele. 35. Hagyakozni
kezd! 36. Mozgó, létező. 37. Köszönés.
38. Ölvedi Ilka. 39. Kiejtett mássalhang-
zó. 43. P. Y. B. 44. Díszes síremlék. 47. I.
U. 48. Doktor. 49. Csokoládécukorka.
50. Szálat sodornak rá. 51. Hómenés. 53.
Lusta. 55. Régi pengetős hangszer. 59.
Egy — olaszul. 60. Nagyon öreg ember.
62. A római császárok idejéből való. 63.
Ó-Palesztin város. 68. Kap betűi. 73. Ba-
sa. 76. Zár. 77. Erbium. 78. Alban Berg
operája. 80. Pajkos csikót, lovat nevez-
nek így. 82. Kiejtett mássalhangzó. 83.
Nem egészen útfélen! 84. Jelabácere ír
át. 85. Szabás, minta. 89. Magyarországi
város. 91. Feddő. 94. Fakultás. 96. Kábí-
tószer. 97. Évszak, fordítva. 98. Egykori
indiai angol gyarmat. 102. Arany —
franciául. 102/a. Zágoni Franciska. 103.
S. D. 105. Árva egynemű hangzói. 106.
I. Y.

K. KOVÁCS ANDRÁS

A HELIKON 16. számában közölt, **Augusztus** című
rejtőnyünk megfejtése: **Villám fényinél / Téged látlak itt:**
/ Lengeti a szél / Hosszú fürteid!

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztőhelyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ
Felelős titkár: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs: SZABÓ GYULA
Szerkesztőség: LASZLÓFFY ALADAR: világkultúra
K. JAKAB ANTAL: vers, irodalomtörténet

MÓZES ATTILA: próza, kritika
NAGY MARIA: olvasószervező
RAKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számitógépes tördelés: NAGY MÁRIA; nyomtatja a Miskolci Református Sajtóközpont; felelős vezető: TONK ISTVÁN
A szerkesztőség címe: 3400 Cluj-Napoca, str. Iasilor 14. Postafiók (casuta postala) 245 Telefon: 132309, 132096

A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg - kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220-6288